

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ

**ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МЕДІАТЕКСТІВ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2курсу, 261М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Яніна МЕЛЬНИК

Керівник: к.пед.н., доцентка
Олена САГАН

Рецензентка: директорка Херсонського НВК
«Дошкільний навчальний заклад -
спеціалізована школа з поглибленим
вивченням англійської мови І - ІІІ ступеня
гімназія» № 56 Херсонської міської ради
Світлана МИКИТЮК

Івано-Франківськ - 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Поняття медіаграмотності та огляд літератури з досліджуваної проблеми	9
1.2. Сучасний стан медіаосвіти молодших школярів в Україні	11
1.3. Організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження медіаосвіти в початковій школі	17
1.4. Медіатекст як засіб формування медіаграмотності молодших школярів	24
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ З ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	28
2.1. Медіаосвітня програма для молодших школярів	28
2.2. Організація та етапи педагогічного експерименту	34
2.3. Результати та аналіз експериментальних даних	43
2.4. Методичні рекомендації для вчителів щодо формування медіаграмотності учнів початкової школи	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Сьогоднішні молодші школярі зростають в інформаційному суспільстві, де з раннього віку стикаються з різноманітними медіа - телебаченням, гаджетами, інтернетом, зовнішньою рекламою тощо. Обсяги інформації, які дитина отримує щоденно, постійно зростають, що формує її свідомість і впливає на поведінку. Без належних умінь критично оцінювати медіаконтент діти стають вразливими до дезінформації, маніпуляцій, шкідливого впливу реклами й небезпечного інтернет-контенту. Тому формування медіаграмотності з початкової школи є надзвичайно актуальним завданням, адже медіаграмотний учень буде більш захищеним від потенційно шкідливих ефектів медіа. В Україні актуальність проблеми підтверджується наявністю державних ініціатив: ще 2010 року була прийнята Концепція впровадження медіаосвіти, а з 2018 року медіаграмотність інтегровано в новий Державний стандарт початкової освіти (через змістову лінію «Досліджуємо медіа»). Отже, сучасна початкова школа покликана навчити дітей безпечно і свідомо працювати з інформацією та медіа з наймолодшого віку.

Питання формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти знаходиться у полі зору науковців, педагогів, суспільства. Так, Волошенюк О., Ганик О., Голощапова В., Дегтярьова Г., Іванова І., Кожанова А., Пиза Г., Шкребець О., Янкович О., як медіа-педагоги, досліджують можливості для реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» засобами різних освітніх дисциплін, пропонують відповідні методичні рекомендації для вчителів початкових класів.

Андрієвська В., Олефіренко Н., Остапенко Л. досліджують специфіку роботи з медіатекстами як ключовим напрямом у формуванні медіаграмотності учнів початкової школи [1].

Старагіна І., Волошенюк О., Мокрогуз О., Ганик О. аналізують дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів, надають практичні шляхи їх реалізації в освітньому процесі [26].

Незважаючи на прогресивні зрушення, існує низка проблем та викликів у сфері медіаосвіти молодших школярів. Серед основних проблем можна виокремити такі: нерівномірне охоплення та нестача системності (медіаграмотність ще не впроваджена повсюдно у всіх початкових школах країни: реалізація державних заходів з медіаосвіти потребує часу і ресурсів); значна частина вчителів початкової школи не має достатніх знань і навичок у сфері медіаграмотності, оскільки ще кілька років тому це не входило до програм педагогічних вишів та курсів підвищення кваліфікації. Вчителям доводиться опановувати нові поняття і методики самотужки або через короткотермінові тренінги. Це призводить до того, що в одних класах діти отримують якісні знання, а в інших - тема може взагалі не порушуватися. Нині проблема кадрового забезпечення вирішується через включення медіаграмотності в програми післядипломної педагогічної освіти та тренінги НУШ, але цей процес триває і вимагає охоплення всіх учителів.

Наступним викликом є брак часу та перевантаження програми. Навчальні плани в початковій школі щільно насичені різними предметами і компетентностями, тому вчителі відчують дефіцит часу для додаткових тем. Медіаграмотність нерідко сприймається як «ще одне нове завдання» у і без того насиченому розкладі. Іноді медіаграмотність намагаються поєднати з уроками інформатики чи читання, але без чітких методичних вказівок така інтеграція може залишитися поверхневою. Таким чином, існує ризик, що медіаосвіта «розчиниться» серед інших тем і не отримає достатньої уваги.

Формування медіаграмотності дітей ускладнюється, якщо поза школою ці навички не підтримуються. Поки що поняття “медіаграмотність” залишається малознайомим для багатьох батьків, і не всі усвідомлюють його важливість. Частина батьків або не приділяє уваги медіаактивності своїх дітей, або й сама не володіє критичними навичками в інформаційному

просторі. Така ситуація створює додаткове навантаження на вчителів і школу. Окрім того, суспільство загалом ще недостатньо поінформоване про програми медіаосвіти - медіаграмотність досі сприймається як новація «для ентузіастів». Це знижує суспільний запит і тиск на школи щодо впровадження таких знань.

Разом з цим, очевидними є швидкі зміни медіасередовища: цифрові технології, платформи та загрози в інформаційному просторі розвиваються дуже динамічно. Програми для дітей не завжди встигають оновлюватися під появу нових явищ - наприклад, вже молодші школярі користуються TikTok чи YouTube, стикаються з рекламою у додатках, іноді навіть із такими ризиками як кібербулінг або випадковий доступ до шкідливого контенту. Методичні матеріали, створені кілька років тому, можуть не враховувати нових трендів (скажімо, масового поширення смартфонів серед молодших учнів чи появи генеративного штучного інтелекту, що здатен створювати фейки). Це ставить перед вчителями додатковий виклик - постійно актуалізувати знання і підходи, щоб медіаосвіта була ефективною і відповідала реаліям, у яких живуть діти.

Таким чином, основні проблеми зводяться до недостатньої загальної охопленості та підтримки (системність, підготовка кадрів), обмежених ресурсів (час у навчальному плані, матеріали) та викликів зовнішнього середовища (низька медіакультура частини населення, швидка еволюція медіа). Подолання цих проблем є необхідним для успішного формування покоління, здатного критично мислити в інформаційному суспільстві.

Актуальність зазначеного питання, необхідність осучаснення підходів, відповідної фахової підготовки педагогів зумовили вибір теми нашого магістерського дослідження: **«Формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку засобами медіатекстів».**

Робота виконувалася у межах науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти «Технології підготовки

конкурентноспроможного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах євроінтеграції», державний реєстраційний номер: 0123U102952.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови і методи формування медіаграмотності в дітей молодшого шкільного віку.

Об'єктом дослідження є процес формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі початкової школи.

Предметом дослідження є методи, засоби та педагогічні умови формування медіаграмотності молодших школярів (на прикладі учнів 2-х класів, що навчаються дистанційно).

Гіпотеза дослідження: якщо цілеспрямовано впровадити в освітній процес початкової школи спеціально розроблену систему вправ, методів та інтегрованих занять з медіаосвіти, то рівень медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку істотно підвищиться. Передбачається, що комплексний підхід, який поєднує ігрові методи, критичне мислення та практичні завдання з аналізу медіа, забезпечить статистично значуще покращення показників медіаграмотності учнів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити огляд наукової літератури з проблеми медіаграмотності та проаналізувати сучасний стан організації медіаосвіти учнів початкової школи в Україні.
2. Уточнити визначення поняття «медіаграмотність» за нормативними документами і науковими джерелами, виокремити основні компоненти медіаграмотності молодших школярів.
3. Розробити програму педагогічного експерименту з формування медіаграмотності учнів 2 класів (в умовах дистанційного навчання), визначити критерії та показники рівнів медіаграмотності.
4. Провести педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) та здійснити кількісний і якісний аналіз його результатів (в тому числі із застосуванням t-критерію Стьюдента).

5. Розробити методичні рекомендації для вчителів початкової школи щодо ефективних шляхів формування медіаграмотності молодших школярів; підготувати приклади занять, вправ та інтегрованих уроків для підвищення медіаграмотності учнів.

Наукова новизна дослідження: уточнено та систематизовано сучасні підходи до визначення поняття «медіаграмотність» у контексті початкової освіти; здійснено порівняльний аналіз нормативно-правових документів України та міжнародних стандартів щодо впровадження медіаосвіти у молодшій школі; запропоновано модель формування медіаграмотності учнів 2-х класів в умовах онлайн-навчання; уперше в умовах воєнного стану (на прикладі Херсонської гімназії № 28 Херсонської міської ради) емпірично доведено ефективність впровадження спеціально розроблених медіауроків і вправ для розвитку навичок критичного мислення, аналізу інформації та безпечної поведінки в медіапросторі; обґрунтовано педагогічні умови та ефективні стратегії профілактики медіа-маніпуляцій та дезінформації серед дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення дослідження: розроблено та апробовано авторську програму медіауроків для учнів 2-х класів, адаптовану до онлайн-формату навчання; запропоновано систему вправ і завдань з елементами критичного читання, роботи з візуальними медіа, перевірки фактів (fact-checking), що може бути інтегрована в курси читання, «Я досліджую світ», інформатики; підготовлено методичні рекомендації для вчителів початкових класів щодо формування медіаграмотності в освітньому процесі.

Апробація. Основні результати дослідження оприлюднювалися на засіданнях кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти ХДУ, на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми дошкільної, початкової та спеціальної освіти в умовах кризових викликів суспільства» (Івано-Франківськ, 14-15.05.2025), висвітлено у публікації автора.

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Поняття медіаграмотності та огляд літератури з досліджуваної проблеми

Перш ніж перейти до особливостей формування медіаграмотності у молодших школярів, необхідно визначити зміст самого поняття «медіаграмотність». У науковій літературі та педагогічній практиці це поняття трактується як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють людині критично оцінювати, розуміти й аналізувати медіа та медіаповідомлення [35]. Згідно з офіційними документами, медіаграмотність розглядається як складова частина медіакультури особистості. Так, в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2010 р., нова редакція 2016 р.) зазначено, що медіаграмотність стосується вмінь користуватися інформаційно-комунікаційною технікою, самостійно знаходити потрібну інформацію, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, а головне - свідомо сприймати й критично інтерпретувати інформацію, відрізняти реальний світ від його віртуальної симуляції, розуміти, як медіа конструюють реальність[7]. Таким чином, медіаграмотна людина усвідомлює, що медіатексти часто не є «дзеркалом» дійсності, а результатом творчого відбору та подачі інформації автором медіаповідомлення.

Вітчизняні й зарубіжні дослідники приділяють значну увагу проблемі медіаграмотності та медіаосвіти. У працях Волошенюк О., Кринтовської А., Найденової Л., Онкович О. та інших висвітлено різні підходи до медіаосвіти та визначено її роль у становленні громадянського суспільства й розвитку критичного мислення учнів[4; 8; 17; 20]. Зокрема, Найденова Л. трактує медіаосвіту як процес розвитку особистості на матеріалі засобів

масової комунікації з метою сформувати культуру спілкування з медіа, творчі здібності та критичне мислення[17].

Іванов В. та ін. зазначають, що медіаосвіта має забезпечувати набуття знань про аналіз, критичне осмислення і створення медіатекстів; уміння визначати джерела медіаповідомлень та їхній контекст; обирати відповідні медіазасоби для самовираження[6]. Отже, аналіз науково-методичної літератури дозволяє визначити, що медіаграмотність має комплексний характер: вона охоплює технічні навички роботи з медіа (наприклад, вміння користуватися комп'ютером, гаджетами, програмами), критичне мислення(аналіз і оцінка інформації, відокремлення фактів від думок), а також креативні вміння (створення власних простих медіапродуктів, таких як малюнки, фото, відео, тексти).

У молодшому шкільному віці особливо важливо розвивати критичне сприйняття медіаконтенту в поєднанні з активними формами навчання, адже діти цього віку мислять образно, емоційно і часто довіряють усьому побаченому або почутому.

Аналіз літератури також вказує на тісний зв'язок медіаграмотності з інформаційною грамотністю та загальними життєвими навичками. Останнім часом у світовому дискурсі використовується об'єднаний термін «медіаінформаційна грамотність» (МІГ), що поєднує традиційні концепти медіаграмотності та інформаційної грамотності. В документах ЮНЕСКО медіаінформаційна грамотність визначається як комплекс компетентностей (знань, умінь, ставлень), необхідних людині для життя і роботи в сучасному світі, що охоплює всі види медіа та інших джерел інформації (бібліотеки, інтернет тощо)[34]. МІГ розглядається як базис для реалізації права на свободу слова й інформації, оскільки дає громадянам змогу розуміти, як функціонують медіа, критично оцінювати їхній контент та свідомо створювати власні повідомлення. Для нашого дослідження поняття «медіаграмотність» є центральним, і ми будемо використовувати його у значенні, прийнятому в українських нормативних документах, маючи на

увазі також взаємозв'язок з ширшим поняттям медіаінформаційної грамотності.

1.2. Сучасний стан медіаосвіти молодших школярів в Україні

Для глибшого розуміння поняття медіаграмотності розглянемо, як воно визначено в основних нормативно-правових документах, що регламентують впровадження медіаосвіти в Україні. Перш за все, це згадана Концепція впровадження медіаосвіти (2010/2016), яка містить глосарій ключових термінів. У Концепції медіаграмотність визначено як «складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують»[7]. Наведене визначення підкреслює кілька важливих аспектів: технічний (уміння користуватися медіазасобами), комунікативний (вираження себе через медіа), інформаційний (пошук та добування інформації) і критично-аналітичний (усвідомлення контексту та критичне тлумачення медіаповідомлень, розуміння природи медіавпливів).

Інші нормативні документи прямо не дублюють визначення медіаграмотності, але оперують цим поняттям у контексті компетентнісних результатів освіти. Наприклад, в положеннях нового Державного стандарту початкової освіти можна простежити, що медіаграмотність інтегрована до більш загальної інформаційно-цифрової компетентності. Хоча явного окремого визначення «медіаграмотності» у тексті стандарту немає, фактично йдеться про ті самі вміння: знаходити, оцінювати інформацію з різних

джерел, критично її аналізувати та безпечно використовувати цифрові технології. В офіційних роз'ясненнях МОН підкреслюється, що випускник початкової школи НУШ має вміти розрізняти факти і судження, розуміти вплив медіа на життя людини, знати правила безпеки в інтернеті тощо. Ці положення узгоджуються з концепцією медіаграмотності, поданою вище.

У контексті міжнародних рекомендацій поняття *media literacy* у документах Європейського парламенту і ЮНЕСКО трактується подібно. Наприклад, у Резолюції Європарламенту 2008 р. наголошується, що медіаграмотність - це інструмент, який дає змогу громадянам отримати максимальну користь від нових інформаційних технологій, критично розуміти зміст медіа і протидіяти дезінформації [34]. ЮНЕСКО в Паризькій програмі з медіаосвіти (2007) рекомендує державам включати медіаграмотність до освітніх стандартів, підкреслюючи необхідність формувати «критичних споживачів» медіаконтенту та «активних творців» медіапродукції, здатних вільно і відповідально висловлюватися. Ці ідеї лягли в основу українських нормативних документів з медіаосвіти [12; 33].

Державна політика останніми роками сприяє інституціалізації медіаосвіти. 2021 року вперше започатковано загальнонаціональний проєкт з медіаграмотності під егідою Міністерства культури та інформаційної політики («Фільтр»), а 2023-го Україна ухвалила Стратегію з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. Відповідно до Стратегії, одним із стратегічних пріоритетів є системне впровадження медіаграмотності у дошкільній, початковій та середній освіті шляхом тісної співпраці між МОН та іншими відомствами[18]. Законодавчо теж закріплено підтримку: новий Закон України «Про медіа» (2022) гармонізований з європейськими нормами і містить вимоги щодо розвитку медіаграмотності населення[23]. Зокрема, Національну раду з питань телебачення і радіомовлення зобов'язано реалізовувати проєкти та заходи з підвищення рівня медіаграмотності громадян у співпраці з іншими організаціями[23]. Таким чином, національна політика визнає медіаграмотність одним із пріоритетів компетентнісної

освіти та інформаційної безпеки, що створює передумови для розширення медіаосвіти в школах.

Підсумовуючи, можна констатувати, що в нормативно-правовому полі України медіаграмотність розглядається як ключова складова підготовки сучасної дитини до життя. Офіційні визначення акцентують уміння критично аналізувати й інтерпретувати медіаповідомлення, усвідомлювати умовність медіавідображення реальності, безпечно використовувати медіа та інформаційні технології.

В Україні за останнє десятиліття зроблено важливі кроки з упровадження медіаосвіти у систему загальної середньої освіти. У 2010 році Президією Національної академії педагогічних наук України було схвалено Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні[7]. Цим стратегічним документом проголошено мету розбудови ефективної системи медіаосвіти, що забезпечить підготовку дітей і молоді до безпечної та відповідальної взаємодії з сучасними медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакультури. Концепція 2010 р. була розрахована на поступове поетапне впровадження медіаосвіти. Перший (експериментальний) етап реалізовувався у 2011-2016 роках: на базі 82 шкіл у Києві та ще 8 регіонах було запущено всеукраїнський експеримент, у рамках якого в старших класах пілотних шкіл запроваджували факультативний курс «медіакультура» [32]. Паралельно окремі елементи медіаосвіти почали інтегрувати й у роботу початкової та основної школи (наприклад, через курси інформатики, уроки мови і літератури, виховні години тощо).

У 2016 році концепцію було оновлено (нова редакція Концепції медіаосвіти схвалена Президією НАПН України 21.04.2016 р.), що відобразило сучасні виклики - зокрема, акцент на медіаінформаційній грамотності та захисті інформаційного простору в умовах гібридних загроз. Наступним кроком стало включення медіаграмотності до державних освітніх стандартів. Нова українська школа (НУШ) - реформа загальної

середньої освіти, що стартувала з 2018 року - передбачила інтеграцію медіаосвіти в навчальні програми початкових класів. Так, Державний стандарт початкової освіти 2018 року орієнтований на формування ключових компетентностей учнів і містить наскрізні змістові лінії, серед яких є і лінія «Досліджуємо медіа». Типові освітні програми для 1-4 класів (за науковим керівництвом О.

Савченко, Р. Шияна та ін.) включають цю змістову лінію, що покликана ознайомити школярів з основами медіаграмотності[29]. Згідно з програмою, діти мають навчитися розрізняти межу між реальним світом і світом медіа, аналізувати прості медіатексти (мультфільм, рекламу, фото тощо) та навіть створювати власні елементарні медіапродукти. Іншими словами, вже в початковій школі учні оволодівають базовими вміннями: знаходити різні види інформації, користуватися нею правильно та представити у вигляді простого медіапродукту[29]. Так, в курсі української мови та читання передбачені завдання роботи з доступними медіапродуктами, а інтегрований курс «Я досліджую світ» включає проєкти і дослідження, пов'язані з інформацією та медіа.

Варто зазначити, що в 2017-2022 рр. Міністерство освіти і науки України проводило всеукраїнський експеримент з впровадження медіаосвіти (другий етап), у ході якого відпрацьовувалась модель наскрізного навчання медіаграмотності на різних рівнях освіти [30]. Цей експеримент мав на меті підвищити рівень медіакомпетентності як учнів, так і вчителів, і створити системні підходи до навчання критичному сприйняттю інформації. Паралельно активну діяльність розгорнули громадські організації та міжнародні проєкти. Зокрема, проєкт USAID/IREX «Вивчай та розрізняй (Learn to Discern)» у співпраці з Академією української преси та StopFake запровадив тренінги для вчителів та учнів, розробив методичні матеріали, які інтегрують навички медіаграмотності у зміст різних предметів (українська мова, історія, мистецтво тощо) [30]. Такі зусилля значно посилили присутність медіаосвітніх елементів у шкільній практиці.

Отже, на сучасному етапі в Україні створено нормативні передумови для формування медіаграмотності з молодшого шкільного віку. Медіаосвіта закріплена у Державному стандарті і реалізується через змістові лінії та інтегровані підходи. Видаються й впроваджуються спеціальні посібники для вчителів. Наприклад, підготовлено і рекомендовано МОН посібник «Медіаграмотність у початковій школі», де зібрано практичні вправи та ігри для розвитку медіакомпетентності учнів[13].

Крім інтеграції в програму, медіаграмотність у початкових класах впроваджується через спеціальні курси та гуртки за вибором, а також у виховній роботі. МОН зазначає, що на сьогодні медіаграмотність молодших школярів реалізується передусім у межах курсу «Культура добросусідства» для 1-4 класів (курс з громадянської освіти, що включає основи медіаграмотності)[15]. У ряді шкіл в межах експерименту запроваджувалися окремі факультативи, наприклад курс «Сходінки до медіаграмоти» у початковій школі. Окрім того, все більше вчителів початкових класів використовують елементи медіаосвіти у повсякденному навчанні (наприклад, обговорення новин на годинах спілкування, творчі завдання зі створення стінгазет чи презентацій).

Таким чином, український підхід узгоджується із міжнародним: як і в документах ЮНЕСКО, Концепція оперує терміном «медіаінформаційна грамотність» на позначення інтегрованих компетентностей, потрібних людині XXI століття. Таким чином, порівняльний аналіз дефініцій показує спільні риси: медіаграмотність трактується як здатність особистості критично сприймати медіаповідомлення, усвідомлено та вибірково взаємодіяти з інформацією, створювати власний контент і брати участь у медійному просторі як активний та відповідальний громадянин. Відмінності у акцентах пов'язані з контекстом: міжнародні документи роблять наголос на громадянських і культурних аспектах (демократична участь, захист від пропаганди), тоді як українські - також на практичних уміннях користуватися технологіями та захищати себе від деструктивних впливів

медіа. У підсумку, нормативно-правові акти і стандарти задають теоретичне підґрунтя для впровадження медіаосвіти в освітню практику.

Для нашого дослідження важливим є виокремлення принципів медіаосвіти здобувачів початкової освіти. Принципи в освіті - це основоположні, керівні ідеї, що визначають логіку, зміст, методи і форми організації освітнього процесу. Вони виступають як норми, які забезпечують наукову, педагогічну, соціальну обґрунтованість навчання та виховання, а також слугують орієнтирами для діяльності педагога й учня. Це логічно впорядковані, узагальнені засади, які забезпечують ефективність, гуманність, результативність і прогностичність освітнього процесу. У контексті медіаосвіти молодших школярів вони зумовлюють способи інтеграції медіа в навчання відповідно до вікових можливостей, актуального соціального запиту та цілей освіти (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Принципи медіаосвіти молодших школярів

Принцип	Характеристика
Принцип доступності	Матеріал має бути зрозумілим, враховуючи вікові особливості молодших школярів
Принцип наочності	Широке використання візуальних матеріалів, мультимедійного контенту
Принцип ігрової діяльності	Використання ігрових методів для залучення та мотивації дітей
Принцип інтеграції	Поєднання елементів медіаосвіти з іншими навчальними предметами
Принцип безпеки	Формування навичок безпечної поведінки в медіа-просторі
Принцип критичного мислення	Розвиток умінь аналізувати, оцінювати достовірність інформації
Принцип активної участі	Залучення дітей до створення власного медіаконтенту
Принцип емоційної чутливості	Урахування емоційного впливу медіа на дітей та розвиток емпатії

Проте, незважаючи на позитивні зрушення, рівень медіаграмотності молодших школярів ще потребує підвищення, оскільки багато вчителів лише

опановують нові методики, а батьки не завжди усвідомлюють небезпеки інформаційного простору. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження ефективних шляхів формування медіаграмотності дітей, зокрема через педагогічні експерименти та впровадження авторських методик у практику початкової школи.

1.3. Організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження медіаосвіти в початковій школі

Ефективне формування медіаграмотності молодших школярів можливе лише за наявності певних організаційно-педагогічних умов. До них відносяться належне дидактичне забезпечення медіаосвіти, створення сучасної цифрової інфраструктури в школі, підготовка вчительських кадрів до реалізації медіаосвітніх завдань, а також інтеграція медіаграмотності у зміст і методику навчання в межах Нової української школи (рис.1.1).

Рис.1.1.- Організаційно-педагогічні умови впровадження медіаосвіти

Розглянемо детальніше кожну з умов.

Дидактичне забезпечення медіаосвіти в початковій школі.

Навчально-методичне (дидактичне) забезпечення є базисом впровадження медіаосвіти (рис.1.2).

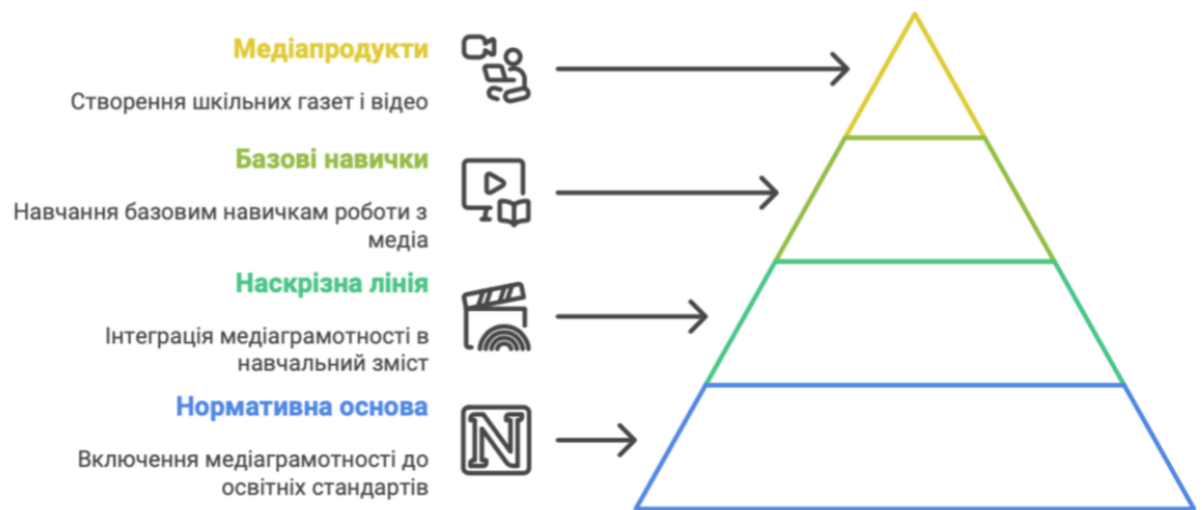

Рис.1.2.- Піраміда медіаосвіти

По-перше, це включення медіаграмотності до змісту початкової освіти на нормативному рівні. В Україні з 2018 року діє новий Державний стандарт початкової освіти, який уперше містить змістову лінію, присвячену медіаграмотності. Типові освітні програми для 1-4 класів передбачають наскрізну змістову лінію «Досліджуємо медіа», за якою учні мають опанувати базові навички роботи з медіапродуктами. Фактично це означає, що вже в початкових класах дітям вводять елементи медіаосвіти: навчають шукати й перевіряти інформацію, критично оцінювати прості медіаповідомлення та навіть пробувати власні сили у створенні медіапродуктів (наприклад, шкільних газет, презентацій, простих відео тощо). Така інтеграція медіаграмотності у навчальний зміст відповідає компетентнісному підходу НУШ і забезпечує послідовний розвиток медіакомпетентностей з раннього віку.

По-друге, важливим компонентом є наявність навчально-методичних матеріалів для вчителів і учнів. В останні роки розроблено низку посібників, програм та інших ресурсів, що допомагають учителю впроваджувати медіаосвіту на уроках. Приміром, Академія української преси (АУП) спільно з партнерськими організаціями з 2010 року активно сприяє розбудові медіаосвіти, готуючи навчально-методичні посібники та впроваджуючи

світовий досвід у цій сфері. Для початкової школи ключовим виданням став посібник «Медіаграмотність у початковій школі» (2018) за редакцією О. Волошенюк і В. Іванова - збірка методичних рекомендацій та вправ, основана на досвіді кількарічного викладання медіаграмотності в 1-4 класах. Цей посібник був схвалений Міністерством освіти і науки України для використання в закладах загальної середньої освіти (отримав гриф МОН). За словами розробників, його мета - сформувати медіаграмотного учня, захищеного від шкідливих ефектів медіа, через систему ігор та вправ, що одночасно розвивають мовлення, критичне мислення й толерантність до думок інших nus.org.ua. Наявність таких матеріалів з грифом МОН є суттєвою умовою успішного впровадження медіаосвіти, адже вчителі початкових класів отримують методичну підтримку і приклади уроків.

По-третє, дидактичне забезпечення включає розробку методик інтеграції медіаграмотності у різні предмети та активності. У рамках всеукраїнських проєктів було напрацьовано значний банк практичних вправ і уроків. Наприклад, в межах програми «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» фахівці IREX та АУП розробили понад 300 конспектів уроків і 400 вправ з інтеграцією медіаграмотності для учнів. Хоча ці матеріали орієнтовані на базову школу, принципи їхньої розробки можуть бути адаптовані й для початкової. У 2022 році Академія української преси видала окремий методичний посібник з методики інтеграції медіаграмотності, що узагальнює кращі практики проєкту L2D. Крім того, масив розробок доступний онлайн: на сайті АУП створено спеціальний розділ «Медіаосвіта» (medialiteracy.org.ua) з безкоштовними електронними версіями підручників, конспектами занять, презентаціями та сценаріями позакласних заходів для різних вікових груп osvita.ua. Така доступність дидактичних ресурсів дозволяє педагогам по всій країні впроваджувати медіаосвіту навіть за відсутності друкованих програм або в умовах дистанційного навчання.

Цифрова інфраструктура початкової школи. Наступною умовою є наявність у школі відповідної цифрової інфраструктури, що створює

середовище для медіаосвіти. Під цим розуміється як матеріально-технічне оснащення, так і цифровий контент та інструменти, необхідні для формування медіаграмотності (рис.1.3).

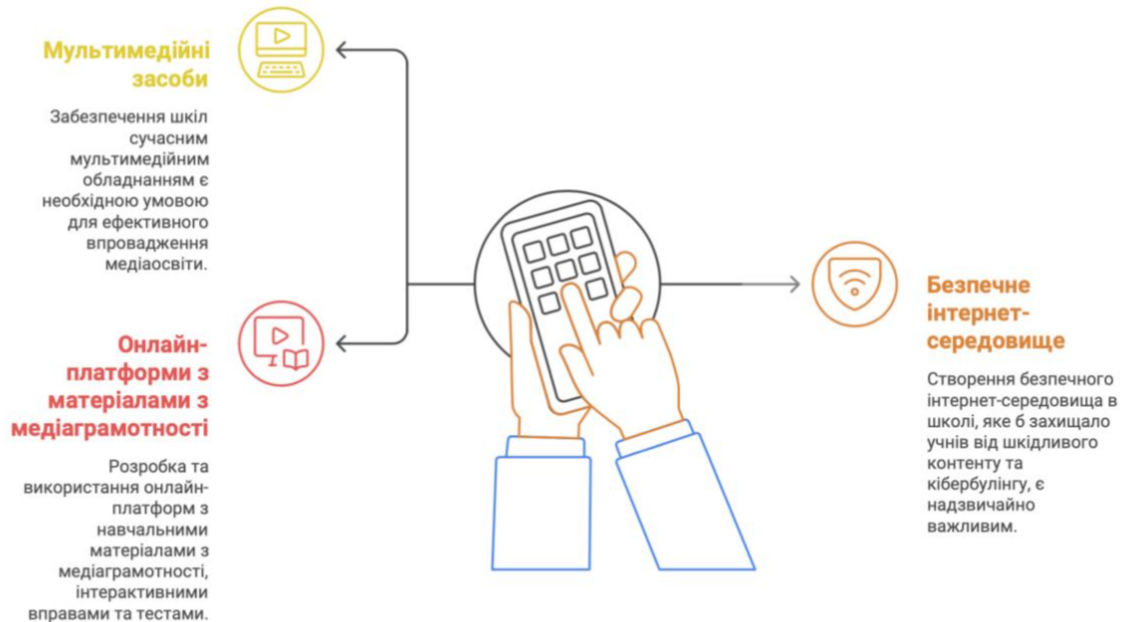

Рис. 1.3.- Цифрова інфраструктура початкової школи

Сучасний урок медіаграмотності важко уявити без використання мультимедійних засобів. У класах бажано мати доступ до інтернету, мультимедійні проектори або інтерактивні дошки, комп'ютери чи планшети для учнів (принаймні у форматі спільного користування під час вправ). Це дозволяє продемонструвати приклади медіатекстів (відео, новин, реклами) та організувати практичні завдання з їх аналізу. Діти покоління, яке не пам'ятає світу без інтернету, значно більш зацікавлені у навчанні, коли вчитель використовує медіаресурси на уроці. Відтак забезпечення початкової школи базовими ІКТ-засобами є необхідною умовою для впровадження медіаосвіти. Державна освітня політика враховує це: так, однією зі спільних компетентностей НУШ є інформаційно-цифрова компетентність, а стандарти освіти містять вимоги до використання ІКТ у освітньому процесі. Органи влади також реалізують програми з постачання техніки в школи, проте у контексті нашої теми важливо, щоби ця техніка використовувалася саме для розвитку медіаграмотності, а не лише для загальноосвітніх цілей.

Безпечне інтернет-середовище. Школа повинна подбати про те, щоб доступ учнів до цифрових ресурсів був максимально безпечним. Це передбачає наявність фільтрів від забороненого чи шкідливого контенту у шкільній мережі, антивірусного захисту, а також правил користування інтернетом для учнів. Адміністрація закладу має впровадити протоколи реагування на інциденти кібербулінгу чи виявлення небезпечної онлайн-активності дітей. Як наголошує МОН, створення безпечного освітнього середовища (в тому числі цифрового) та формування навичок поведінки у Всесвітній мережі - важливе завдання сучасної школи. На підтримку шкіл у цій сфері Міністерство спільно з партнерами розробляє інформаційні матеріали про нові інтернет-загрози, методичні рекомендації щодо профілактики небезпечних інтернет-челенджів, а також підтримує гарячі лінії допомоги дітям у кризових ситуаціях, пов'язаних з онлайн-взаємодією. Ці заходи є важливим інфраструктурним компонентом: вони забезпечують постійну актуалізацію знань педагогів, учнів і батьків про цифрові ризики та способи захисту.

В епоху дистанційного та змішаного навчання великого значення набувають онлайн-платформи з матеріалами з медіаграмотності. Прикладом є платформа «Всеукраїнська школа онлайн» МОН, де розміщено навчально-методичні матеріали з інтеграції інфомедійної грамотності. Також існують відкриті онлайн-курси, зокрема курс з медіаграмотності “Very Verified”, розроблений IREX спільно з EdEra, доступний українською мовою. Хоча він орієнтований переважно на старшокласників і дорослих, учителі початкової школи можуть запозичити окремі ідеї та адаптувати їх під молодшу аудиторію[36]. Важливо, щоб учитель початкових класів мав у розпорядженні електронні ресурси з медіаосвіти: відеоролики, інтерактивні ігри, мультфільми з елементами критичного мислення тощо. Наприклад, адаптовані для дітей онлайн-ігри на кшталт «Медіазнайко» (у форматі квесту з медіаграмотності) можуть стати цікавим інструментом навчання [16]. Таким чином, розвинена цифрова інфраструктура - це не лише техніка,

а й контент та сервіси, які школа використовує для розвитку медіаграмотності учнів.

Підготовка вчителів до впровадження медіаосвіти. Кваліфікація та готовність учителя - ключовий фактор успіху будь-якої інновації в освіті, і медіаосвіта не виняток. Тому однією з головних умов є підготовка педагогів, здатних навчати медіаграмотності молодших школярів. Це завдання реалізується на двох рівнях: допрофесійна підготовка (у закладах вищої освіти) та підвищення кваліфікації діючих вчителів (рис.1.4).

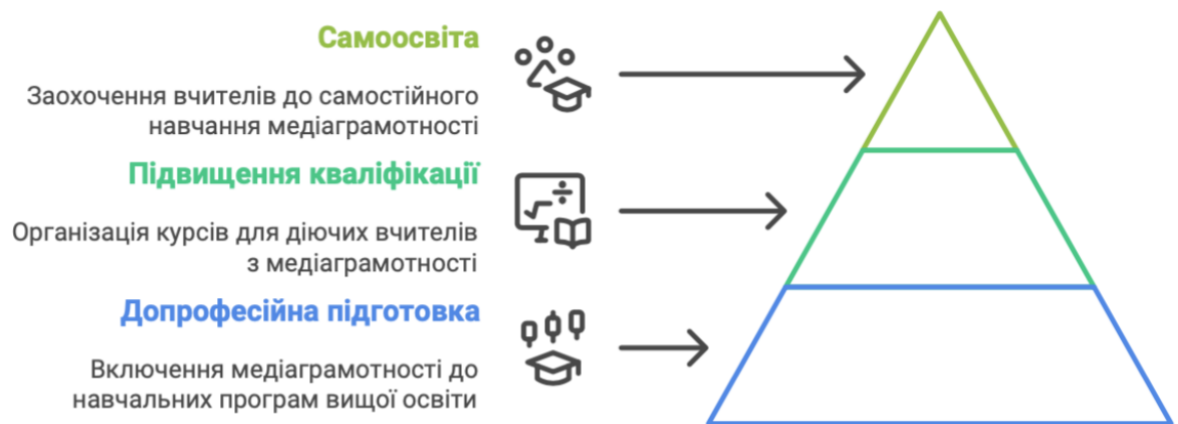

Рис.1.4- Підготовка вчителів до впровадження медіаосвіти

На етапі допрофесійної підготовки наразі медіаосвіта лише починає входити до програм педагогічних спеціальностей. В окремих університетах запроваджуються спеціалізації, що поєднують традиційну педагогіку з медіаграмотністю. Відомо, що лише кілька років тому з'явилася перша в Україні програма підготовки вчителя з медіаосвіти (на базі історичного факультету університету ім. М. Драгоманова). Поки що жоден інший педагогічний виш не готує фахівців-медіапедагогів у повному обсязі. Отже, молоді вчителі початкових класів зазвичай не отримують системних знань з медіаграмотності під час навчання в університеті - вони виходять на роботу з певним дефіцитом компетентності у цій сфері. Вирішенням проблеми могло б стати включення основ медіаосвіти до стандартів вищої педагогічної освіти. Важливо, що професійний стандарт вчителя вже містить вимоги до медіа- та цифрової компетентності педагогів. Це означає, що

самовдосконалення у царині медіаграмотності є обов'язковим елементом професійного зростання сучасного вчителя. У перспективі варто очікувати розробки державних програм підготовки медіапедагогів, щоб кожна початкова школа мала фахівця, здатного стати провайдером медіаосвіти для дітей.

Підвищення кваліфікації та перепідготовка практикуючих вчителів - той напрям, який зараз найбільш активно розвивається. Починаючи з 2011 року, медіаосвіта впроваджується через експерименти та спецкурси у системі післядипломної педагогічної освіти. Обласні інститути післядипломної освіти включають тематику медіаграмотності в програми курсів для вчителів різних спеціальностей. Окрім того, з 2015 року в Україні активно діють масштабні тренінгові проєкти з підготовки вчителів-медіатренерів. Найбільш знаковим став вже згаданий проєкт «Вивчай та розрізняй» (Learn to Discern, L2D), який у 2018-2021 роках охопив тренінгами 3 612 педагогів і 864 директорів шкіл по всій країні[10-11]. Таким чином, міжнародні й національні ініціативи (IREX, Академія української преси, StopFake та ін.) суттєво сприяють підвищенню кваліфікації українських педагогів у сфері медіаграмотності. Важливо, що учасники таких програм нерідко стають агентами змін - по завершенні навчання вони самі проводять тренінги для колег у своїх регіонах, створюють професійні спільноти у соцмережах для обміну досвідом тощо.

Також учителі початкової школи мають можливість підвищувати свій рівень медіаграмотності через самоосвіту (в допомогу - численні онлайн-ресурси, електронна бібліотека АУП, освітні серіали на платформі «Дія.Цифрова освіта», матеріали на порталі МОН тощо) та брати участь у тренінгах і вебінарах, що їх проводять освітні організації. Критично, щоб учитель усвідомив: медіаграмотність - такий самий необхідний компонент професійної компетентності, як методика читання чи математики. Лише медіаграмотний учитель зможе ефективно виховувати медіаграмотних учнів.

Підсумовуючи, формування медіаграмотності молодших школярів вимагає цілісного підходу і створення комплексу організаційно-педагогічних умов. Аналіз показує, що в Україні закладено необхідні передумови: нормативні документи визначають медіаграмотність як важливий освітній пріоритет, розроблено програми і ресурси для вчителів, триває навчання педагогів та забезпечується поступове оснащення шкіл цифровими засобами. Молодший шкільний вік - сприятливий період для початку медіаосвіти, адже саме тоді закладаються основи критичного мислення і культурних звичок споживання інформації. Реалізація описаних умов - дидактичних, інфраструктурних, кадрових, змістових - дасть змогу ефективно впровадити медіаосвіту в початковій школі. Це, своєю чергою, сприятиме вихованню покоління освічених, відповідальних медіаспоживачів і медіаторів, здатних безпечно та усвідомлено жити в сучасному інформаційному суспільстві.

1.4. Медіатекст як засіб формування медіаграмотності молодших школярів

У Державному стандарті початкової освіти серед очікуваних результатів навчання мовно-літературної галузі визначено завдання, що передбачають розвиток умінь учнів виділяти, аналізувати, тлумачити, критично оцінювати інформацію з медіатекстів і використовувати її для особистісного розвитку. Також підкреслюється важливість формування здатності створювати власні медіатексти й взаємодіяти з іншими в онлайн-середовищі.

Попри те, що поняття «медіатекст» ще нове для багатьох учителів початкової школи й поки що недостатньо розкрито в методичних посібниках, його практичне використання в навчанні сприяє розширеному розумінню

цього терміна. Учитель може трактувати як медіатекст будь-яке повідомлення, яке доступне аудиторії завдяки сучасним засобам масової інформації — газетам, журналам, радіо, телебаченню, мобільним пристроям, інтернету тощо.

Медіатекст — це будь-яке повідомлення, створене за допомогою медіаінструментів (текст, зображення, відео, аудіо), яке несе інформаційне, культурне або розважальне значення. Використання медіатекстів у початковій школі сприяє: усвідомленню контексту (акцент на тому, що повідомлення має автора, мету, форму, цільову аудиторію); розвитку навички критичного мислення (уміння аналізувати, співставляти й оцінювати інформацію); поглибленню інтеграції змісту навчальних предметів (наприклад, літератури, мови, образотворчого мистецтва) з медіакомпонентом.

Виокремимо ключові особливості медіатекстів:

- медіатексти поєднують різноманітні знакові системи: текстову, аудіальну, візуальну і потребують від користувача вміння розпізнавати й інтерпретувати ці елементи для повного розуміння змісту.
- Вони виготовляються із застосуванням засобів масової інформації з урахуванням конкретної мети та орієнтації на визначену аудиторію.
- Медіатексти здійснюють вплив на читача, слухача чи глядача, формуючи його уявлення, судження та поведінкові реакції.
- Їх зміст і сприйняття змінюються залежно від культурного, соціального, економічного чи історичного середовища, у якому вони функціонують.

У типових освітніх програмах НУШ зазначається, що змістова лінія «Досліджуємо медіа» має на меті ознайомити учнів із базовими поняттями медіаграмотності, надати їм засоби для активного і критичного освоєння сучасного інформаційного простору. Вона сприяє усвідомленню відмінностей між реальним життям і світом мас-медіа. Школярі навчаються

аналізувати, тлумачити й оцінювати різноманітні медіатексти (такі як фільми, рекламу, мультфільми, фото), а також створювати власні прості медіапродукти. Вони вчаться розпізнавати джерела медіаінформації, розуміти, які соціальні, політичні, економічні чи культурні інтереси стоять за нею, критично інтерпретувати повідомлення й цінності, які передаються через медіа. Також учні вчаться обирати відповідні формати і канали для поширення власних медіатекстів та залучення цільової аудиторії, отримуючи навички як у споживанні, так і в створенні медіаконтенту. медіаграмотність виступає складовою літературної компетентності учнів і потребує введення спеціальних вправ з медіатекстами у програму НУШ [29].

За класифікацією медіакомпетентності, робота з медіатекстами включає такі процеси:

- відбір та аналіз - учні обирають із кількох варіантів (картинка, заголовок, відео тощо) найрелевантніші повідомлення за завданням;
- інтерпретація - діти пояснюють, якій цільовій аудиторії і чому автор створював ці тексти, які емоції чи інформацію вони передають;
- критична оцінка - учні шукають джерела, обґрунтування, помічають маніпуляції та відрізняють факти від думок;
- створення власних медіатекстів - діти складають комікси, буктрейлери, міні-презентації, що розкривають тематику уроку.

Закладення медіатекстового компонента відбувається через інтеграційні методики. Так, на уроках мови і читання, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», мистецтва передбачається аналіз медіатекстів, які супроводжують художні твори, наприклад, афіші книг, ілюстрації-реакції; виконання вправ з інтерпретації заголовків, рекламних повідомлень, аналізом інтонації й стилістики меседжів, тощо. Наведемо приклади вправ, мета яких формування умінь роботи з медіатекстами (табл. 1.2). Такий

підхід забезпечує розвиток від базових (усвідомлення структури) до складних (створення контенту і критична рефлексія) медіа-навичок.

Суть медіатекстів у навчанні молодших школярів полягає не лише в сприйнятті, а й у формуванні умінь працювати з ними за моделлю: відбір → аналіз → оцінка → створення. Можливості роботи з медіатекстами, як важливим освітнім інструментом, полягають у тренуванні критичного мислення, вміннях працювати з різними каналами інформації, розвитку творчих здібностей, безпечній поведінці у медіапросторі.

Таблиця 1.2

Види вправ для формування умінь роботи з медіатекстом

Вправа	Процеси роботи	Приклад
«Мета медіатексту»	аналіз, інтерпретація	Учні визначають ціль повідомлення (інформувальна, рекламна тощо)
«Вивчення газети чи журналу»	аналіз	Учні розглядають першу сторінку, визначають, що таке заголовок, рубрика, реклама
«Створення рубрики»	створення, інтерпретація	Групи розробляють міні-газету про «незвичайні школи»
"Аналіз ілюстрацій"	критична оцінка, аналіз	Порівняння двох картинок - що може бути пропущено чи змінено
"Буктрейлер"	створення, інтерпретація, рефлексія	Учні знімають відео про книгу, використовуючи ключові сцени

Аналіз досліджень медіа-педагогів підтверджують, що інформативно-структурована, творчо організована робота з медіатекстами забезпечує цілісну систему формування медіаграмотності в молодших школярів, сприяючи їхній готовності критично взаємодіяти з медіаінформацією та уміти створювати власні медіапродукти.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ З ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Медіаосвітня програма для молодших школярів

Аналіз джерельної бази, узагальнення педагогічного досвіду, відповідне теоретичне обґрунтування дозволив нам розробити програму для посилення медіаосвіти учнів, структура якої представлена у табл.2.1. Медіаосвітня програма для учнів 2 класів розроблена з метою формування базових навичок медіаграмотності. Програма інтегрується у всі навчальні предмети та орієнтована на розвиток критичного мислення, безпечної поведінки в медіа та здатності аналізувати інформацію.

Цілі програми:

- формувати в учнів навички критичного мислення;
- навчити дітей розрізняти правдиву та неправдиву інформацію;
- розвивати здатність відповідально користуватись цифровими технологіями;
- сприяти усвідомленню ролі медіа в житті людини.

Таблиця 2.1.

Структура програми

Модуль	Тематика	Очікувані результати
Що таке медіа та як ми їх споживаємо	Що таке медіа, види медіа, приклади	Учень розпізнає медіа-повідомлення, називає їх приклади
Критичне мислення і фейки	Фейкова інформація, реклама, перевірка фактів	Учень вміє ставити запитання до інформації
Цифрова безпека	Приватність, паролі, безпечна поведінка в інтернеті	Учень знає правила онлайн-безпеки, не поширює особисті дані

Модуль 1. Що таке медіа та як ми їх споживаємо

Заняття 1: Медіа-щоденник

Мета: Формування усвідомлення власного медіаспоживання.

Дидактичні матеріали: Шаблон медіа-щоденника, олівці/ручки.

Сценарій заняття: Діти протягом тижня записують, які медіа вони споживають щодня. Потім на уроці порівнюють та аналізують записи у групах.

Заняття 2: Медіа-карта класу

Мета: Візуалізація медіаінтересів класу.

Дидактичні матеріали: Великий аркуш паперу, наліпки, маркери.

Сценарій заняття: Кожен учень позначає на загальній карті свої улюблені види медіа (мультфільми, ігри, книги тощо). Потім клас аналізує найпопулярніші варіанти.

Заняття 3: Що таке медіа?

Мета: Засвоїти поняття «медіа» та види медіа.

Дидактичні матеріали: Картки із зображеннями (книга, телевізор, планшет тощо), презентація.

Сценарій заняття: Учитель демонструє картки, а діти визначають, до якого виду медіа вони належать. Проводиться обговорення, що спільного і відмінного між ними.

Заняття 4: Медіа-полювання

Мета: Навчитися розпізнавати медіа в повсякденному житті.

Дидактичні матеріали: Фотоапарат або планшет.

Сценарій заняття: Діти протягом дня фотографують різні медіа в школі або вдома. На уроці демонструють знайдені приклади.

Модуль 2. Критичне мислення та фейки

Заняття 5: Довіряй, але перевіряй

Мета: Розвиток навичок перевірки інформації.

Дидактичні матеріали: Інструкція, аркуші з інформаційними твердженнями.

Сценарій заняття: Діти отримують 3 твердження, одне з яких неправдиве. Інші учні ставлять запитання, щоб з'ясувати, яке саме.

Заняття 6: Полювання на фейки

Мета: Навчити виявляти неправдиву інформацію.

Дидактичні матеріали: Роздруківки новин (реальних та вигаданих).

Сценарій заняття: Діти в групах обговорюють, яка інформація може бути фейковою, та пояснюють свою думку.

Заняття 7: Секретний репортер

Мета: Розвивати вміння ставити запитання та перевіряти факти.

Дидактичні матеріали: Картки з ролями, сценарій для міні-інтерв'ю.

Сценарій заняття: Учні виконують ролі журналістів і респондентів, збирають «інформацію», а потім оцінюють її достовірність.

Заняття 8: Факт чи вигадка?

Мета: Розвиток критичного мислення.

Дидактичні матеріали: Картки з твердженнями.

Сценарій заняття: Учні визначають, чи є інформація правдивою, і аргументують свою думку.

Модуль 3. Цифрова безпека

Заняття 9: Не все, що світиться, безпечно

Мета: сформувані розуміння, що не вся інформація в інтернеті є безпечною.

Дидактичні матеріали: ілюстрації «пасток» в інтернеті, казковий персонаж-лісовичок (віртуальний гід), картки з ситуаціями.

Сценарій заняття: діти обговорюють, що може бути небезпечним в інтернеті (підозрілі посилання, незнайомці, шахрайські ігри). Обирають правильні рішення в ігрових ситуаціях.

Заняття 10: Хто такий кіберхижак?

Мета: навчити дітей уникати спілкування з незнайомцями онлайн.

Дидактичні матеріали: відеоісторія «Лист незнайомця», малюнки, прості діалоги для розігрування.

Сценарій заняття: учні переглядають відео, потім грають у гру «Довіряй — не довіряй»: обирають, кому можна відповідати в мережі. Обговорюють, коли треба звертатися до дорослого.

Заняття 11: Пароль - мій секрет!

Мета: пояснити важливість створення складного пароля.

Дидактичні матеріали: картки з прикладами паролів, постер «Як створити надійний пароль», онлайн-гра «Захисти свій профіль».

Сценарій заняття: учні вчаться складати «сильні» паролі, грають у вікторину «Вгадай, який пароль надійніший». Створюють свій «цифровий щит».

Заняття 12: Залишаю слід

Мета: пояснити, що таке цифровий слід та як він формується.

Матеріали: малюнки-ілюстрації, картки з типами цифрових слідів (пости, лайки, фото), міні-книжечка «Я в інтернеті».

Сценарій заняття: учні в групах складають історію героя, який залишає слід у мережі. Аналізують наслідки. Формують правила: що варто публікувати, а що - ні.

Форми роботи:

- інтерактивні уроки з елементами гри;
- робота з коміксами, відео та мультфільмами;

- проведення рольових ігор і вправ на критичне мислення;
- створення мініпроектів, презентацій.

Очікувані результати реалізації програми:

- підвищення обізнаності щодо медіа;
- зменшення довірливості до неперевіреної інформації;
- покращення навичок цифрової безпеки;
- підвищення мотивації до пізнання світу через медіа.

Для об'єктивного й всебічного виявлення рівня сформованості медіаграмотності учнів молодшого шкільного віку необхідно враховувати усі напрями дослідження: когнітивний, емоційний, поведінковий, практичний та рефлексивний рівні. Кожен із них репрезентує важливий аспект особистісного розвитку дитини у сфері взаємодії з медіа (табл.2.2).

Таблиця 2.2.

Напрями для всебічного оцінювання рівня сформованості
медіаграмотності учнів

Напрямок дослідження	Інструмент	Мета використання	Очікувані результати
Когнітивний рівень	Діагностичні завдання на інтерпретацію зображень, заголовків, відео	Визначити здатність дитини розпізнавати, інтерпретувати зміст медіатекстів	Знання термінів, розуміння змісту медіа, здатність до усвідомленого сприймання
Емоційний рівень	Бесіда, спостереження, шкала емоційного реагування	Оцінити емоційну реакцію на різні види медіа (мультфільми, реклама тощо)	Рівень емоційного залучення, емпатія, критичне сприйняття образів
Поведінковий рівень	Сценарні ігри, рольові ситуації	Виявити вміння дитини взаємодіяти з інформацією у змодельованій ситуації	Здатність приймати рішення, діяти відповідально в медіаситуаціях
Практичний рівень	Проектні завдання: створення колажу,	Оцінити вміння створювати власні медіапродукти	Навички творчості, використання

	міні-коміксу, запис аудіоповідомлення		простих цифрових інструментів
Рефлексивний рівень	Анкета «Що я дізнався про медіа»; вправа «Три важливі поради другу»	Виявити рівень усвідомлення отриманих знань	Розуміння себе як медіаспоживача, навички самооцінки

1. Когнітивний рівень дає змогу оцінити знання учнів про медіа, їхнє розуміння термінів, уміння інтерпретувати зміст повідомлень. Діагностичні завдання з інтерпретації зображень, заголовків чи відео дозволяють виявити здатність дітей до усвідомленого сприймання інформації. Без сформованих когнітивних основ неможливо перейти до критичного аналізу або усвідомленої поведінки у медіапросторі.

2. Емоційний рівень визначає, як діти реагують на різні види контенту: мультфільми, рекламу, новини. Вміння емоційно відгукуватися на позитивний або негативний вплив медіа, розвиток емпатії та навичок регуляції власної реакції — є підґрунтям для формування критичного ставлення до медіа. Саме емоційне залучення часто стає рушієм або бар'єром до свідомого споживання інформації.

3. Поведінковий рівень розкриває, як діти діють у змодельованих медіаситуаціях. Сценарні ігри або рольові завдання дозволяють виявити не лише рівень знань, а й уміння застосувати їх на практиці: перевірити джерело, не поширювати фейк, звернутися за допомогою в разі загрози. Це рівень медіаадекватної поведінки, яка формується у зв'язку з попередніми когнітивними та емоційними складниками.

4. Практичний рівень - це здатність дитини самостійно створювати прості медіапродукти: колажі, комікси, аудіоповідомлення. Через творчі завдання виявляється не лише креативність, а й розуміння логіки побудови медіатекстів, їхньої цільової спрямованості. Це важливий компонент формування медіакомпетентності як практичного ресурсу дитини.

5. Рефлексивний рівень дозволяє оцінити, наскільки дитина усвідомлює власну медіаактивність, що вона засвоїла, як здатна оцінити медіавплив на себе та інших. Рефлексія є маркером зрілості у споживанні та творенні контенту, а також здатності до подальшого самонавчання.

Отже, комплексний підхід, що поєднує всі вказані напрями, є критично важливим для достовірної діагностики медіаграмотності молодших школярів. Ігнорування одного з компонентів може призвести до спрощених висновків та зниження ефективності подальших освітніх дій.

2.2. Організація та етапи педагогічного експерименту

Експериментальне дослідження проводилося на базі Херсонської гімназії № 28 Херсонської міської ради. В експерименті взяли участь учні 2-х класів, які в період дослідження навчалися у форматі дистанційного (онлайн) навчання. Важливо зазначити, що дистанційна форма навчання висуває особливі вимоги до медіаграмотності учнів, адже значна частина взаємодії з інформацією відбувається через цифрові пристрої і інтернет. Отже, дана база є особливо показовою для апробації методик розвитку медіаграмотності. Було сформовано дві групи учнів: експериментальну групу та контрольну групу. До експериментальної групи увійшов клас 2-Б (28 учнів), в якому протягом формувального етапу впроваджувалися спеціальні медіаосвітні заходи. Контрольну групу склав паралельний клас 2-А (27 учнів) тієї ж гімназії, що навчався за звичайною програмою без додаткового акценту на медіаграмотності. Обидві групи були зіставні за віком дітей, рівнем початкових академічних досягнень та умовами навчання (обидва класи навчалися онлайн, використовували схожі підручники).

Педагогічний експеримент проводився у три етапи, відповідно до класичної структури: констатувальний етап, формувальний етап та

контрольний етап. На констатувальному (діагностичному) етапі ми визначили вихідний рівень медіаграмотності учнів обох груп. Для цього було розроблено спеціальну діагностичну методику, що включала: анкету для учнів (з питаннями щодо їхніх умінь користуватися медіа, розпізнавати рекламу, орієнтуватися в інтернеті тощо) (Дод.А), тестові завдання на критичне мислення (наприклад, визначити, які твердження є фактами, а які думками), а також аналіз продуктів діяльності дітей (пропонувалося намалювати «новину» або розказати класу про побачений сюжет і оцінити його правдивість).

Наведемо приклади діагностичних завдань.

Завдання 1: «Що правда, а що вигадка?»

Мета: Виявити здатність розпізнавати типи інформації.

Опис: Дітям читають 3 коротких повідомлення: новина, рекламний слоган, уривок з казки. Учень повинен визначити, яке з них є правдою, а яке вигадкою.

Матеріали: картки з текстами, маркери.

Критерії оцінювання: 3 бали - правильно і аргументовано визначив усі типи; 2 бали - допустив одну помилку; 1 бал - не розпізнав.

1. Новина (правда): *Сьогодні в Херсоні сонячно, температура повітря +22°C. Метеорологи обіцяють без опадів.*
2. Рекламний слоган: *Скуштуй "Шоколядко" - і щастя оселиться у твоєму серці назавжди!*
3. Казковий уривок (вигадка): *Коли маленький дракончик чхнув, з його носа вилетіла веселка, що освітила всю печеру.*

Завдання 2: «Довіряй, але перевіряй»

Мета: Сформувати навички критичного мислення.

Опис: Учень читає вигадану історію. Інші діти ставлять уточнювальні запитання, щоб визначити, чи історія реальна.

Матеріали: Картка з історією, чек-лист запитань.

Критерії оцінювання: 3 бали - 3+ доречних запитання; 2 - 1-2 запитання; 1 - не ставив запитань.

ІСТОРІЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ (вигадана): *Одного ранку я прокинувся і побачив, що мій кіт навчився говорити! Він сказав: «Привіт, зроби мені сніданок». Я був дуже здивований, але виконав прохання. Потім ми разом подивилися мультик і навіть поговорили про сюжет. Він виявився дуже розумним!*

ЧЕК-ЛИСТ ЗАПИТАНЬ (для однокласників):

- А як звали kota?
- Як саме він заговорив? Це було схоже на людську мову?
- Чи хтось ще чув, як він говорить?
- Ти записав це на відео?
- Що він хотів на сніданок?
- Ти ще колись чув, щоб тварини говорили?

Завдання 3: «Реклама для всіх?»

Мета: Розвивати візуальну грамотність.

Опис: Дітям показують 3 рекламні зображення (рис.2.1). Вони визначають, на кого спрямована реклама (дорослі, діти, усі).

Матеріали: Плакати, упаковки, банери.

Критерії оцінювання: 3 бали - правильно визначив аудиторію і пояснив; 2 - частково правильно; 1 - не вгадав аудиторію.

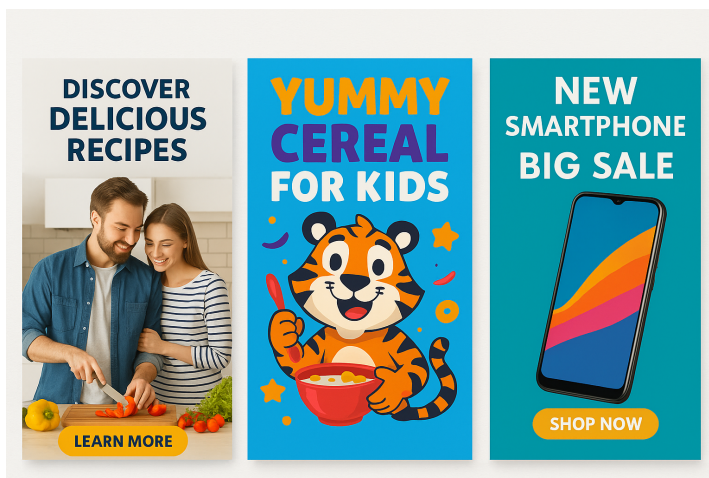

Рис.2.1.- Приклад рекламних зображень

Завдання 4: «Створи медіаповідомлення»

Мета: Перевірити вміння створювати власні медіатексти.

Опис: Дитина створює коротке повідомлення (усне або письмове) про подію в школі для батьків.

Матеріали: Аркуш паперу або аудіозапис.

Критерії оцінювання: 3 бали - логічно, структуровано; 2 - незначні помилки; 1 - без структури, нерелевантно.

Завдання 5: «Звідки ти дізнався?»

Мета: Сформувати вміння оцінювати джерела інформації.

Опис: Дитині пропонують хибне твердження. Вона має вказати, де могла це почути, та оцінити надійність джерела.

Матеріали: Список тверджень.

Критерії оцінювання:

3 бали - назвав надійне джерело і пояснив;

2 - джерело не оцінено;

1 - не знає, що таке джерело.

1. Якщо з'їсти багато морозива, можна полетіти.
2. Якщо розіб'єш термометр, то отримаєш суперсили.
3. Телефон «слухає» всі наші розмови, навіть коли вимкнений.
4. Всі блогери завжди кажуть правду.

За результатами відповідей заповнювався протокол спостережень (Дод.Б). Крім того, залучалася експертна оцінка вчителів щодо поведінки учнів у цифровому середовищі (чи вміють шукати інформацію, чи довіряють будь-якому джерелу, чи дотримуються правил онлайн-безпеки). На основі цих інструментів було визначено критерії рівнів медіаграмотності: високий рівень (учень впевнено володіє цифровими навичками, критично мислить, може відрізнити факти від фейків, усвідомлює правила безпеки), середній рівень (учень користується медіа й інтернетом, знає основні правила, але припускається помилок в оцінці інформації, не завжди розпізнає маніпуляції)

та низький рівень (учень має обмежені навички, вірить майже всій отриманій інформації, не вміє відрізнити реальний і вигаданий зміст, не знає правил безпеки).

Так, комплексна оцінка для визначення рівня сформованості медіаграмотності складалася з балів за виконання діагностичних завдань (0-14) і балів, які виставлялися вчителем як оцінка активності (1-5) і оцінка розуміння матеріалу (1-5). Таким чином, 20-24 балів відповідає високому рівню, 11-19 балів- середньому, 0-10 балів-низькому.

Первинна діагностика виявила, що більшість молодших школярів на початку експерименту мали недостатньо сформовані навички медіаграмотності. Зокрема, у експериментальній групі лише близько 12% учнів продемонстрували високий рівень медіаграмотності (вони змогли правильно визначити всі факти і фейки в тестових завданнях, знали правила безпечної роботи онлайн, критично поставилися до запропонованої реклами). Середній рівень було зафіксовано приблизно у 45% дітей: вони орієнтувалися в базових питаннях (знали деякі правила поведінки в інтернеті, розуміли різницю між мультфільмом і реальністю), але робили поодинокі помилки в критичних завданнях. Решта 43% учнів експериментального класу мали низький рівень медіаграмотності: ці діти довірливо сприймали більшість медіаповідомлень за чисту монету, не знали про існування фейкових новин, легко повідомляли б особисту інформацію онлайн незнайомцям тощо. У контрольному класі початкові результати виявилися дуже близькими: високий рівень - близько 10% учнів, середній - 50% (біля половини), низький - приблизно 40% (рис.2.2).

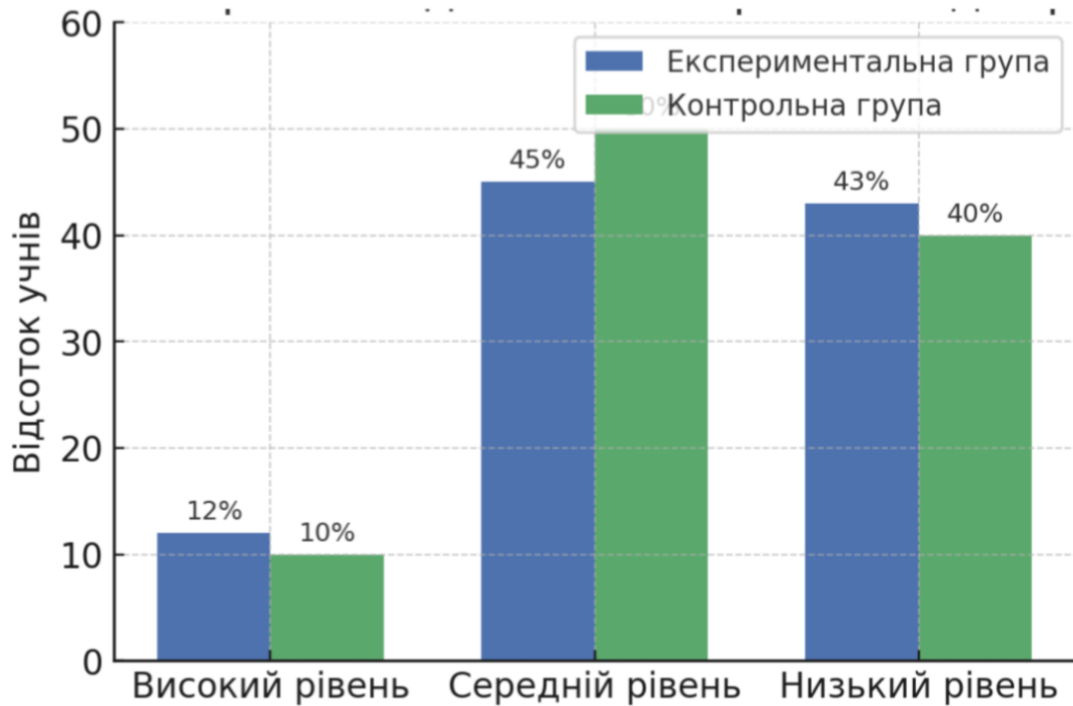

Рис.2.2.- Результати первинної діагностики рівнів медіаграмотності учнів

Отже, на старті дві групи не мали статистично значущих відмінностей у рівні сформованості медіаграмотності (що підтверджено порівнянням середніх балів тестування; $t_{\text{емп}} = 0,47$ при $p > 0,05$). Це означає, що умови для подальшого порівняння ефективності навчального впливу були рівними, оскільки початковий рівень медіаграмотності учнів у експериментальній та контрольній групах був практично однаковим.

На формувальному етапі в експериментальному класі протягом двох місяців здійснювалося цілеспрямоване педагогічне втручання - впровадження авторської програми розвитку медіаграмотності молодших школярів. Програма складалася з системи уроків та позаурочних занять, інтегрованих у різні предмети і діяльність дітей. Ми розробили серію міні-уроків (тривалістю 15-20 хвилин) з медіаграмотності, які проводилися щотижня на годинах класного керівника або в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Тематика занять включала: «Правила безпеки в інтернеті», «Як відрізнити правду від вигадки у медіа», «Що таке реклама і як вона працює», «Хто створює мультики та книжки: знайомство з медіапрофесіями» тощо.

На уроках української мови вводилися вправи зі змістової лінії «Досліджуємо медіа» - наприклад, аналіз коротких текстів-новин на відповідність дійсності, розігрування сценок про вплив телебачення, обговорення прочитаних казок у контексті «що б змінилося, якби герої користувалися смартфонами». Крім того, в рамках уроків образотворчого мистецтва і трудового навчання учні створювали прості медіапродукти: малювали власні «обкладинки журналу», виготовляли стінгазету «Наш клас - наші новини», пробували себе в ролі репортерів (знімали коротке відео-привітання для батьків). Така діяльність була спрямована не лише на розвиток творчості, а й на розуміння «вивороту» медіавиробництва - діти через власний досвід переконувалися, як можна представити одне й те саме явище по-різному.

Важливо, що методика формування медіаграмотності спиралася на інтерактивні форми роботи та ігри. Наприклад, для розвитку критичного мислення використовувалася гра «Довіряй, але перевіряй»: кожен учень вигадував про себе три факти, один з яких - неправдивий, і зачитував їх класу; інші діти мали ставити запитання та здогадатися, який «факт» є хибним. Ця вправа навчала не сприймати почуте автоматично за істину, а шукати підтвердження або спростування. Наведемо деякі завдання з таким контекстом.

Завдання 1: Зачитати три твердження про себе.

1. Я маю вдома собаку.
2. Я вмію літати на парасолі.
3. Моя улюблена страва — борщ.

Завдання класу: поставити запитання й з'ясувати, яке з тверджень вигадане.

Завдання 2: Зачитати три факти.

1. На місяці ростуть квіти.
2. Слон важить більше, ніж кіт.
3. Вода кипить при 100 градусах.

Питання: який «факт» неправдивий? Як перевірити?

Завдання 3: Тема: Тварини

1. Жирафа має найдовшу шию серед тварин.
2. Кіт може прожити без води цілий рік.
3. Риби дихають зябрами.

Завдання: визначити, яке твердження викликає сумнів. Пояснити чому.

Завдання 4: Факти з Інтернету (для навчання перевірки джерел).

1. Один блогер сказав, що шоколад лікує застуду.
2. Лікар по ТБ рекомендує багато пити води під час хвороби.
3. У підручнику написано, що вітаміни корисні.

Завдання: яке твердження потребує перевірки? Які джерела викликають довіру?

Завдання 5: Інформаційні пастки.

1. В Інтернеті прочитав, що якщо натертися цибулею — станеш невидимим.
2. Мама каже, що мити руки треба завжди після вулиці.
3. Учитель розповів, що сонце — це зірка.

Завдання: визначити, яке твердження може бути фейком. Обґрунтувати.

Ці вправи розвивають уміння ставити уточнювальні запитання, аналізувати інформацію, розрізняти вигадку й факт — що є ключовими навичками медіаграмотності.

Ще одне завдання - «Медіакухня» - пояснювало дітям поняття здорового медіаспоживання: медіаповідомлення порівнювали з «їжею», де автор виступає як «медіакухар», що добирає «інгредієнти» (факти, емоції, картинки). Діти вчилися розуміти, що інформація може бути «здоровою» (правдивою і корисною) або «шкідливою» як фастфуд, і що споживати варто збалансовано - з різних перевірених джерел, щоб не «отруїтися» фейками.

Для вироблення навички відрізняти факти від оціночних суджень проводилась вправа «Факт чи думка»: вчитель наводив кілька тверджень, а учні мали визначити, до чого вони належать, і пояснити чому. Наприклад: «Зима - холодна пора року» проти «Зима - найгірша пора року»; діти пояснювали, що перше - факт (бо базується на температурних показниках), а

друге - суб'єктивне судження. Ця гра викликала жваве обговорення і допомагала молодшим школярам усвідомити різницю між об'єктивною інформацією і чіткою особистою оцінкою.

Наведемо фрагмент інтегрованого заняття, на якому було використано комікс-презентацію для демонстрації того, як створюється медіаконтент. Учні показали серію малюнків про песика, який «полетів» на Місяць. На першому малюнку художник уявляє сюжет - песик і Місяць, на другому комбінує ці образи, а на фінальному малюнку зображено, як песик у космічному шоломі гуляє по Місяцю (вигадана ситуація). Такий комікс наочно ілюструє, що медіапродукти часто є плодом фантазії та монтажу фрагментів реальності (рис.2.3).

Обговорюючи побачене, діти дійшли висновку, що не всі зображення чи сюжети в медіа є правдивими - багато з них створені, змонтовані людиною для розваги чи наочної демонстрації певної ідеї.

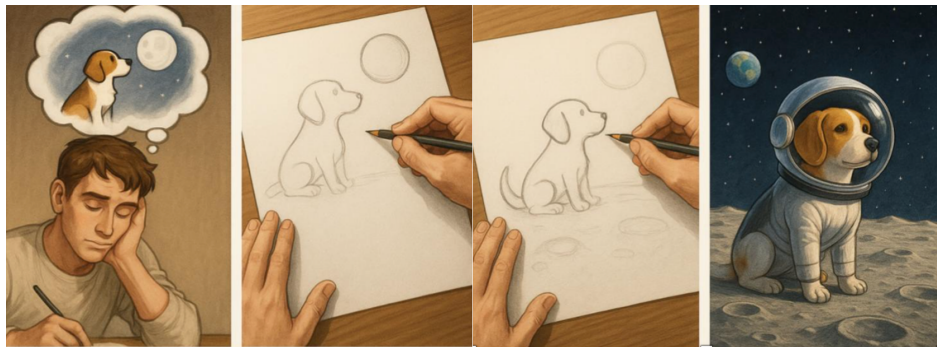

Рис.2.3.- Комікс-презентація для демонстрації штучності медіаконтенту

Школярі із цікавістю розповідали про приклади мультфільмів чи фото, які вони бачили і які не є реальними (дракони, вигадані персонажі тощо), але раніше не замислювалися, як саме це робиться. Після цього вони спробували самі створити «фейкову» новину: використовуючи планшети, діти в групах підібрали веселу картинку з інтернету і придумали до неї неправдивий заголовок новини. Потім кожна група презентувала свою «новину», а однокласники мали визначити, чи може таке статися насправді. Ця вправа не тільки розвивала уяву, а й вчила критично сприймати медіаконтент.

Таким чином, у експериментальному класі реалізовувався комплексний вплив на формування медіаграмотності: через бесіди, інтерактивні ігри, практичні завдання, проєкти та інтеграцію у предмети. У контрольному класі в цей же час навчання відбувалося за стандартною програмою без цілеспрямованих медіаосвітніх інновацій (хоча, звісно, вчитель торкався теми медіа, але системної роботи не велося).

На контрольному (підсумковому) етапі експерименту було повторно виміряно рівні медіаграмотності учнів обох груп за тими самими критеріями, що й на початку. Отримані дані дозволили порівняти показники до і після формувального впливу, а також між експериментальним та контрольним класами.

2.3. Результати та аналіз експериментальних даних

Після річної роботи за медіаосвітньою програмою в експериментальному класі було зафіксовано помітну позитивну динаміку. Частка учнів з високим рівнем медіаграмотності зросла з 12% до 38%: ці школярі під час підсумкового тестування продемонстрували впевненість у всіх компонентах - від технічних (наприклад, знають, як знайти потрібне відео на навчальній платформі, як встановити приватність у налаштуваннях) до аналітичних (виявляли маніпулятивні ознаки у запропонованому медіатексті, пояснювали, чому наведена «новина» є фейковою). Середній рівень тепер показали близько 50% учнів експериментальної групи (проти 45% раніше): ці діти стали краще розуміти медіапоняття, хоча ще припускалися поодиноких помилок або були не до кінця впевнені у своїх відповідях. Найбільш вагомим є те, що частка учнів з низьким рівнем зменшилася майже утричі - з 43% до 12%. Лише кілька дітей навіть після

навчання залишилися на низьких показниках; аналіз показав, що це учні, які менше були залучені через пропуски занять або мали загальні навчальні труднощі. У контрольному класі прогрес був набагато скромнішим: був набагато скромнішим: високий рівень піднявся з 10% до 15%, частка середнього рівня залишилася майже такою самою (близько 48% проти 50% спочатку), а низького рівня - зменшилася незначно (з ~40% до ~37%) (рис.2.4).

Для статистичної перевірки ефективності впливу було застосовано критерій Стюдента. Порівнювалися середні бали тестування медіаграмотності в експериментальній і контрольній групах після експерименту, а також проводився парний t-тест для залежних вибірок (до і після в експериментальній групі). Результати: t-критерій для незалежних вибірок між експериментальним і контрольним класом на заключному етапі склав $t_{emp} = 2,85$ (при $df \approx 53$), що перевищує критичне значення $t_{crit} \approx 2,01$ ($p < 0,01$). Це означає, що різниця між двома класами статистично значуща: рівень медіаграмотності учнів, з якими проводилася цілеспрямована робота, значно вищий, ніж у тих, що навчалися за стандартом. Парний критерій для експериментального класу (до і після) дав $t_{emp} \approx 5,2$ ($df = 27$), що теж набагато більше за t_{crit} ($p < 0,001$).

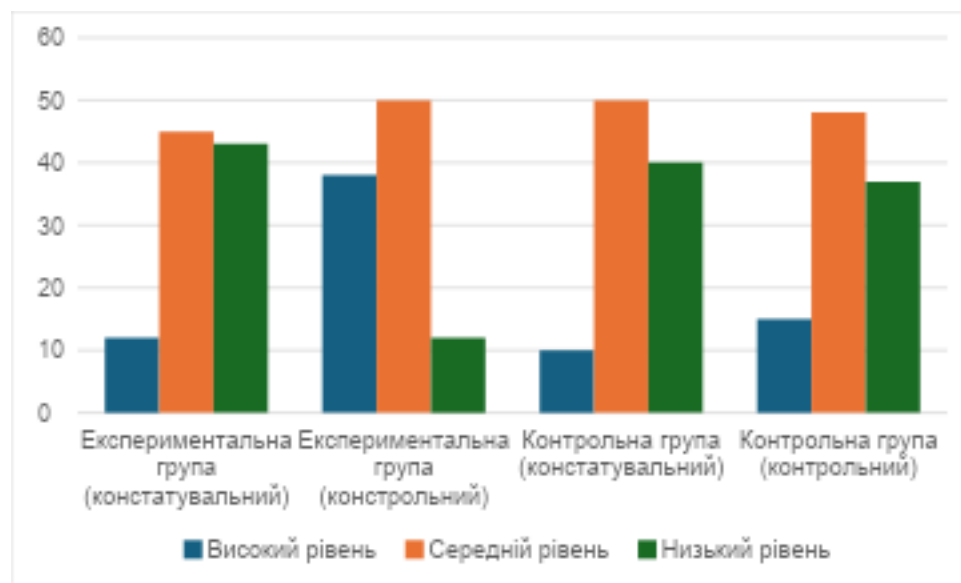

Рис.2.4.-Динаміка рівнів сформованості медіаграмотності учнів на контрольному етапі

Отже, гіпотеза дослідження підтвердилася: педагогічні заходи, здійснені у формувальному етапі, дійсно привели до суттєвого підвищення медіаграмотності молодших школярів.

Аналіз отриманих даних показує, що найкраще зрушення відбулося за тими критеріями, на які була спрямована основна увага в програмі. Зокрема, значно покращилися результати у завданнях на розпізнавання неправдивої інформації (фейків): якщо на початку лише ~30% експериментальних учнів правильно ідентифікували всі фейкові новини в тесті, то після навчання - вже 80%. Діти навчилися ставити запитання і шукати підтвердження інформації, замість того щоб одразу повірити заголовку. Також виросла критичність до реклами - на констатувальному етапі більшість учнів вірили, що «якщо по телевізору кажуть, значить так і є», то після занять багато хто почав казати: «реклама хоче, щоб ми купили, не все там правда». Помітно зросли і цифрові навички: майже всі учасники експериментального класу навчилися користуватися базовими функціями пошуку інформації під наглядом дорослого, знали, що не можна повідомляти особисті дані в інтернеті, розуміли призначення кнопок «Поскаржитися» або «Блокувати» в разі небажаного контенту. Водночас деякі аспекти потребують подальшої роботи, наприклад, уміння самостійно створювати медіапродукт. Хоча діти із задоволенням робили проєкти (малювали, писали короткі тексти), оцінювання цих продуктів показало, що лише третина учнів спромоглася чітко донести задум до аудиторії (решта потребували допомоги дорослих у структурі і оформленні). Це очікувано, враховуючи вік дітей, і свідчить про необхідність надалі розвивати творчі й комунікаційні компоненти медіаграмотності.

Підсумовуючи, педагогічний експеримент продемонстрував ефективність цілеспрямованого формування медіаграмотності у молодших школярів. Отримані кількісні дані підтвердили статистично значущий

прогрес учнів експериментальної групи порівняно і з їхніми власними результатами до навчання, і з контрольним класом. Якісний аналіз засвідчив, що діти стали більш усвідомлено сприймати інформацію, критично мислити, проявляти обережність в медіасередовищі. Це підтверджує нашу гіпотезу про те, що молодший шкільний вік є сприятливим для розвитку основ медіаграмотності, якщо застосувати відповідні методики.

2.4. Методичні рекомендації для вчителів щодо формування медіаграмотності учнів початкової школи

На основі проведеного дослідження та узагальнення досвіду інших авторів можна розробити ряд методичних рекомендацій для вчителів початкової школи. Метою цих рекомендацій є інтегрувати елементи медіаосвіти у повсякденний навчальний процес таким чином, щоб формування медіаграмотності відбувалося систематично і цікаво для дітей. Наведемо ключові поради та практичні прийоми.

- Інтеграція змістової лінії «Досліджуємо медіа» у уроки. Вчителю варто планувати уроки, особливо з мовно-літературної галузі та «Я досліджую світ», з урахуванням медіаосвітніх цілей. Наприклад, на уроках читання обговорювати з учнями не лише зміст тексту, а й джерело інформації: хто автор, з якою метою написано цей текст. На уроках української мови можна давати завдання знайти у підручнику або в короткому повідомленні рекламні слогани, перебільшення чи оціночні судження і спільно їх проаналізувати. В курсі «Я досліджую світ» доречно включати міні-проекти на зразок «Мої улюблені мультфільми: чому я їм довіряю чи ні?» - діти можуть презентувати свій улюблений медіапродукт і разом з учителем обговорити, чому він корисний або що в ньому вигадане. Така

інтеграція відповідає вимогам НУШ і сприяє розвитку критичного мислення з ранніх років.

- Використання ігрових методів та активностей. Як показав наш експеримент, молодші школярі краще засвоюють складні концепції через гру та практичні дії. Тому рекомендується регулярно проводити дидактичні ігри з медіаграмотності. Наприклад, гра «Правда чи вигадка»: вчитель зачитує кілька тверджень (деякі очевидно вигадані, жартівливі, а деякі правдиві факти) - учні сигналізують (підняти картку, плеснути в долоні тощо), чи вважають вони це правдою. Потім обговорюють, чому так подумали. Інша гра «Знайди джерело»: учитель демонструє учням коротке повідомлення (1-2 речення) без вказаного джерела, і діти мають придумати, звідки це могло взятися (з газети, від мами, з інтернету, з телевізора) та як перевірити. Гра-пантоміма: запропонувати дітям зобразити без слів, як вони реагують, коли отримують хорошу новину з телевізора або страшну новину, - це допоможе усвідомити емоційний вплив медіа. Гра «Редактор»: дати дітям простий текст і картинку, щоб вони склали із них маленьку «газетну статтю» - потім обговорити, що вони вирішили головним, який заголовок поставили і чому. Ігри такого типу не потребують складного обладнання, але ефективно розвивають медіанавички. Більше подібних ідей можна знайти у згаданому посібнику «Медіаграмотність у початковій школі», рекомендованому МОН, де зібрано вправи, що крім медіаграмотності розвивають також мовлення та вміння аргументувати[13].
- Навчання розрізнення різновидів медіапродуктів. Вже у початковій школі діти можуть вчитися відрізняти, де інформація, а де розвага, що таке реклама, а що є новинами. Вчителю варто на прикладах пояснювати жанри: показати дітям уривок мультфільму і випуск новин - обговорити різницю (мультфільм - вигадка для розваги, новини - про реальні події, але теж треба думати, хто їх розкаже). Можна створити «куточок медіа» у класі: стінгазета або полиця, де будуть приклади різних медіажанрів

(дитячий журнал - приклад друкованого медіа, роздруківка сторінки новин - приклад інтернет-медіа, афіша чи постер - приклад реклами). Поступово діти навчаться орієнтуватися, що навколо нас є багато видів медіаповідомлень і до кожного треба підходити з розумом.

- Формування навичок безпечної поведінки в інтернеті. Оскільки сучасні молодші школярі часто мають доступ до інтернету, треба з перших років навчити їх елементарним правилам кібергігієни. Рекомендується проводити бесіди та тренінги на теми: «Не розказуй незнайомцям у мережі те, чого не скажеш на вулиці»(про особисті дані), «Пароль - твій секрет», «Як реагувати на погані коментарі або булінг онлайн». Добре працюють мультфільми й казки про інтернет-безпеку: зараз є декілька коротких анімаційних роликів українською мовою, створених кіберполіцією та партнерами, які в доступній формі показують дітям небезпеки (віруси, шахраї, кібербулінг). Після перегляду варто обговорити з учнями, що слід робити у кожній ситуації. Наприклад, «Якщо хтось невідомий пише тобі у чаті - що ти зробиш?», програти це як ситуаційну вправу. Такі активності виховують критичну настороженість і відповідальність у цифровому середовищі.
- Розвиток критичного мислення через роботу з інформацією. Систематично практикуйте з дітьми перевірку фактів на простому рівні. Коли на уроці зустрічається будь-яка нова цікава інформація (наприклад, «дельфіни сплять з одним відкритим оком» - природознавство), запитайте: «А де ми можемо це перевірити? Як дізнатися напевно, що це правда?» Навчіть дітей базового принципу “довіряй, але перевіряй”. Звичайно, молодші школярі ще не будуть самостійно шукати підтвердження у трьох джерелах, але сам факт постановки питання “чи правда це” вже привчає їх не приймати всю інформацію автоматично. Корисна вправа - разом з класом скласти список надійних джерел: запитати, кому вони довіряють (відповіді можуть бути: вчитель, батьки, дитяча енциклопедія, відомий мультик тощо), а потім легенько

проаналізувати, чому саме цим джерелам можна довіряти (наприклад: “енциклопедію написали розумні люди і там все перевірено”). Цей спрощений аналіз закладає основу для майбутнього усвідомлення авторитетності джерел.

- Використання медіаресурсів у навчанні. Педагоги самі мають стати прикладом грамотного використання медіа. Варто впроваджувати у свої уроки різноманітні медіаресурси: навчальні відео, презентації, онлайн-ігри, інтерактивні завдання. По-перше, це підвищує мотивацію учнів (адже покоління, що не пам’ятає життя без інтернету, легше сприймає інформацію в мультимедійній формі). По-друге, при спільному перегляді відео чи роботи з онлайн-матеріалом у класі вчитель має нагоду тут же навчити дітей критично оцінювати побачене. Наприклад, переглядаючи разом пізнавальний мультфільм на YouTube, можна звернути увагу: “Це офіційний канал виробника, тут галочка стоїть - значить, можна довіряти, що це не піратська копія”. Або: “Бачите, тут реклама з’явилась - давайте пропустимо і не будемо на неї відволікатися”. Таким чином, діти непомітно переймають медіагігієнічні навички. Медіаосвіта в дії: якщо учні готують проєкт, дозвольте їм знайти інформацію онлайн, але під наглядом і з навчанням - як вводити пошуковий запит, як відбирати результати. Це практичне заняття, яке краще один раз показати, ніж десять разів розказати.
- Співпраця з батьками у питанні медіаграмотності. Медіаграмотність дітей молодшого віку неможливо формувати ізольовано від родинного виховання, оскільки поза школою діти проводять значний час в інформаційному просторі вдома. Тому вчителям рекомендується проводити просвітницьку роботу з батьками: батьківські збори, інформаційні бюлетені, поради щодо безпечного медіасередовища вдома. Наприклад, порадити батькам встановити “дитячий режим” на YouTube чи інших додатках, обмежувати час перебування перед екраном відповідно до віку, обговорювати з дітьми переглянуті передачі. Можна

організувати тематичний семінар для батьків на тему «Медіаграмотність у родині: як допомогти дитині бути в безпеці онлайн». Коли школа і батьки діють узгоджено, результат у вихованні медіакультури значно покращується.

- Використання авторських програм і сучасних ресурсів. Вчителям варто звертатися до напрацювань ентузіастів медіаосвіти. Наразі доступні різні програми і матеріали, розроблені освітянами-практиками. Наприклад, можна скористатися матеріалами всеукраїнського проекту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» (IREX), які містять уроки та вправи для початкової школи з інтеграцією медіаграмотності. Академія української преси (АУП) регулярно проводить тренінги та випускає посібники - не лише згаданий для початкової школи, а й загальні поради. На платформах EdEra, «Нова українська школа» публікуються статті і блоги, де вчителі діляться досвідом, як вони реалізують медіаосвіту. Зокрема, у блозі EdEra описано багато реальних кейсів, коли вчителі через проєктну діяльність навчали дітей критично мислити і перевіряти інформацію. Корисно вивчати такі матеріали і впроваджувати найкращі практики у своєму класі.
- Візуалізація й наочність. Молодшим школярам легше зрозуміти абстрактні поняття, коли є наочні матеріали: плакати, комікси, інфографіка. Рекомендується оформити у класі стенд «Абетка медіаграмотності» з простими правилами у вигляді малюнків (наприклад: «Не говори з інтернет-незнайомцем» із відповідною ілюстрацією, «Реклама не завжди каже правду» з картинкою тощо). На уроці можна демонструвати дитячі інфографіки з цифрової грамотності. Наприклад, яскраву інфографіку «Що таке штучний інтелект і як він працює» - вона допоможе пояснити дітям складне явище у доступній формі. Можна включити це в урок природознавства чи інформатики як елемент медіаосвіти: розповісти, що штучний інтелект - це теж медіатехнологія, яка допомагає створювати різні програми (але він не

живий і думає не як людина). Діти дуже добре реагують на картинки і комікси, тому варто максимально візуалізувати навчання медіаграмотності.

Такі рекомендації мають гнучко застосовуватися з урахуванням особливостей конкретного класу. Вчитель початкових класів, який сам підвищує свою медіакомпетентність, зможе творчо впровадити елементи медіаосвіти навіть у щільний графік шкільної програми. Головне - поступовість і системність. Невеликі, але регулярні вправи і бесіди про медіа принесуть більше користі, ніж одноразова акція. Також корисно підтримувати дружню атмосферу: щоб діти не боялися обговорювати те, що вони бачать чи читають поза школою. Якщо учень розповів, що побачив у інтернеті щось незрозуміле чи лякаюче - вчитель не повинен це ігнорувати, а краще делікатно обговорити з класом (можливо, без конкретних деталей, але загальну тему), як реагувати. Таким чином школа стане для дитини місцем, де можна отримати відповіді і безпечні орієнтири щодо великого й часто хаотичного медіасвіту навколо.

ВИСНОВКИ

Узагальнення джерельної бази та педагогічного досвіду сприяв обґрунтуванню ключової дефініції нашого дослідження, що медіаграмотність дітей молодшого шкільного віку - це комплексна якість, що включає здатність критично сприймати медіаконтент, користуватися медіазасобами та безпечно взаємодіяти з інформаційним середовищем.

Аналіз наукової літератури показав, що формування медіаграмотності є невід'ємною частиною сучасної освіти: вона пов'язана з розвитком критичного мислення, інформаційної культури та громадянських компетентностей особистості. В українських нормативних документах медіаграмотність визначена як ключова складова медіаосвіти, що відповідає міжнародним підходам ЮНЕСКО та ЄС.

У роботі проаналізовано сучасний стан медіаосвіти в Україні і обґрунтовано, що в країні закладено підґрунтя для впровадження медіаосвіти з початкової школи. Концепція медіаосвіти та Державний стандарт НУШ визначають необхідність формування у молодших школярів основ медіаграмотності. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» інтегрована в програми 1-4 класів, проводяться всеукраїнські експерименти, розроблені навчальні посібники для вчителів. Проте практика показує, що рівень медіаграмотності багатьох учнів ще низький, і потрібні активні заходи з боку школи та родини для його підвищення.

Нами виокремлено принципи та організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження медіаосвіти в початковій школі. До них відносяться належне дидактичне забезпечення медіаосвіти, створення сучасної цифрової інфраструктури в школі, підготовка вчительських кадрів до реалізації медіаосвітніх завдань, а також інтеграція медіаграмотності у зміст і методику навчання в межах Нової української школи.

З метою покращення медіа-освіти учнів нами розроблено відповідну освітню програму для здобувачів 2 класу. Програма інтегрується у всі навчальні предмети та орієнтована на розвиток критичного мислення, безпечної поведінки в медіа та здатності аналізувати інформацію. Цілями програми є формування в учнів навички критичного мислення; навчання розрізняти правдиву та неправдиву інформацію; розвиток здатності відповідально користуватись цифровими технологіями; сприяння усвідомленню ролі медіа в житті людини.

Так, зміст модулів «Що таке медіа та як ми їх споживаємо», «Критичне мислення та фейки», «Цифрова безпека» реалізовується через такі форми роботи:

- інтерактивні уроки з елементами гри;
- робота з коміксами, відео та мультфільмами;
- проведення рольових ігор і вправ на критичне мислення;
- створення мініпроектів, презентацій.

Експериментальне дослідження підтвердило ефективність цілеспрямованої роботи. Проведений педагогічний експеримент (на базі 2-х класів гімназії № 28 м. Херсона) засвідчив, що спеціально розроблена програма занять, ігор та вправ з медіаграмотності суттєво покращує результати. В експериментальному класі частка учнів з високим рівнем медіаграмотності зросла майже втричі, середній рівень також підвищився, а низький рівень зменшився до мінімуму. Статистична обробка (t-критерій Стьюдента) показала значущу різницю між експериментальною та контрольною групами на користь першої ($p < 0,01$). Це підтверджує висунуту гіпотезу: системна медіаосвітня робота вже у початкових класах дає вимірюваний позитивний ефект.

Найбільший прогрес відзначаємо у покращенні критичного мислення та медіаобізнаності. За результатами експерименту, молодші школярі найкраще опанували ті аспекти медіаграмотності, які тренувалися ігровими методами: навчилися сумніватися в сумнівній інформації, розпізнавати відверто неправдиві твердження, зрозуміли, що таке реклама і навіщо вона створюється. Учні стали більш уважно ставитися до джерел інформації, з'явилося усвідомлення, що в інтернеті треба бути обережним. Дещо менший прогрес спостерігався в уміннях створювати власні медіапродукти, що вказує на необхідність більше приділяти часу розвитку творчих навичок і цифрової грамотності (наприклад, елементарному редагуванню зображень, роботі з текстом на комп'ютері) у подальшому.

За підсумками роботи сформульовано рекомендації для вчителів початкової школи щодо формування медіаграмотності учнів. Основні з них: інтегрувати медіаосвітні елементи у різні уроки (через змістову лінію «Досліджуємо медіа» та міжпредметні зв'язки); використовувати ігри, рольові вправи і наочність для розвитку критичного мислення дітей; навчати правилам безпеки в інтернеті з першого класу; залучати батьків до процесу медіаосвіти; підвищувати власну медіакомпетентність педагога і творчо застосовувати сучасні ресурси (посібники, онлайн-курси, освітні

платформи). Реалізація таких підходів сприятиме вихованню нового покоління медіаграмотних громадян, здатних свідомо сприймати інформацію і відповідально діяти в медіапросторі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці більш деталізованих програм медіаосвіти для кожного класу початкової школи, вивченні довготривалого впливу медіаграмотності на успішність навчання та соціальну поведінку учнів, а також адаптації методик для інклюзивного середовища (дітей з особливими освітніми потребами) та для умов воєнного і повоєнного часу, коли інформаційна безпека набуває ще більшої ваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В., Остапенко Л. П. Робота з медіатекстами як ключовий етап у формуванні медіаграмотності учнів початкової школи // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. - 2022. - Вип. 13. - С. 104-113. - Режим доступу: <https://openedu.kubg.edu.ua>
2. Антонова О. Дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. - Київ : Генеза, 2020. - 128 с. - Режим доступу: <https://mediaosvita.org.ua>
3. Битрун Л. Медіаосвіта як процес розвитку медіа- та інформаційної грамотності учнів початкових класів. - Тернопіль : ТНПУ. - Режим доступу: <https://dspace.tnpu.edu.ua>
4. Волошенюк О. В., Ганик О. В., Голощапова В. В. та ін. Медіаграмотність у початковій школі : посібник для вчителя / за ред. О. В. Волошенюк. - Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2018. - 144 с.
5. Дмитренко О. Медіаграмотність. З чого почати // Нова українська школа. - 15.01.2020. - Режим доступу: <https://nus.org.ua>
6. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В., Дзюба Д. Ю., Дубровський В. Ф., Іванова Т. В. та ін. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; наук. ред. В. В. Різун. — К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2012. — 352 с. — ISBN 978-966-2123-39-5.
7. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). - 2016. - Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vp-rovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya>
8. Кринтовська А. С. Формування навичок медіаграмотності у здобувачів початкової освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. -

- Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2020. - 219 с. - Режим доступу: <https://elar.kpnu.edu.ua>
9. Малинка В. Що готує вчителям та учням проєкт з медіаграмотності, який запустять у 50 школах України. 10 липня 2018. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/21450/2018-07-10>
 10. Малинка В. Проєкт з медіаграмотності «Вивчай та розрізняй» розширюється на всю Україну. Перші результати надихають. 3 травня 2019. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/22818/2019-05-03>
 11. Медіаграмотність у світі та Україні. 2022. URL: <https://ed-era.com/blog/miediaghramotnist-v-shkoli>
 12. Медіаграмотність у цифровому світі. Резолюція Європейського Парламенту від 16 грудня 2008 р. // Офіційний журнал ЄС. 2010. С 45Е. С. 9-14. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52008IP0598>
 13. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / Волошенюк О. В. та ін. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
 14. Методика формування медіаграмотності учнів початкових класів засобами проєктної діяльності // Всеосвіта. 2024. URL: <https://vseosvita.ua>
 15. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для 1-2 класів НУШ / уклад. Л. Кравчук та ін. - Київ, 2021. - Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/37832/1/L_Kravchuk_KDyaDSIKd1-2K_IPO.pdf (дата звернення: 29.06.2025).
 16. Навчальна онлайн-гра «Медіазнайко». URL: <http://www.aup.com.ua/Game/> (дата звернення: 10.10.2020).
 17. Найдьонова Л., Слусаревський М. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity/>

18. Національний проєкт з медіаграмотності “Фільтр” : нац. проєкт Міністерства культури та інформаційної політики України [Електронний ресурс] / М-во культури та інформ. політики України. - Київ, 2021. - Режим доступу: <https://filter.mkp.gov.ua/> (дата звернення: дд.мм.2025).
19. Ніженський З. Урок з медіаграмотності для учнів початкової школи : науково-методичний ресурс. 2021. URL: <https://mediaosvita.org.ua>
20. Онкович Г. В. Професійно орієнтована медіаосвіта у вищій школі // Вища освіта України. 2014. № 2. С. 80-87.
21. Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи: зб. наук. праць. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. 244 с.
22. Практична медіаосвіта: авторські уроки : збірка / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Академ. укр. преси, Центр вільної преси, 2013. 447 с.
23. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2849-20> (дата звернення: 29.06.2025).
24. Саган О. В. Медіасвіт як середовище соціалізації молодшого школяра / О. В. Саган // Інформаційні технології в освіті. - 2015. - Вип. 22. - С. 103-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_22_10.
25. Старагіна І. П. Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях мовно-літературної галузі в початковій школі. Київ : Академія української преси, 2020. 96 с.
26. Старагіна І., Волошенюк О., Мокроуз В. та ін. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Академія української преси, 2021.
27. Степанова Т. М. Розвиток медіаосвіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку // Вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Педагогіка. 2011. Вип. ... С. 91-97. URL: <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

28. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 р. : офіц. документ [Електронний ресурс] / Мін-во культури та інформ. політики України ; складала експерти з держ. органів, міжнарод. організацій ; укладено на виконання Указу Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. — Київ, 2024. — 64 с. — Режим доступу: <https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/the-strategy-of-the-ministry-of-culture-and-information-policy-of-ukraine-for-media-literacy-development-until-2026.pdf> (дата звернення — дд.мм.рр.)
29. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
30. Усеукраїнський проект «Вивчай та розрізняй (Learn to Discern)» : навч.-метод. курс з медіаграмотності / USAID; IREX; Академія української преси; StopFake. - Київ, 2015-2016. - Режим доступу: <https://www.stopfake.org/en/stopfake-helps-schools-to-teach-media-literacy/> (дата звернення: 29.06.2025).
31. Червінська І. Б. Медіадидактика початкової школи: концепція та методичні вказівки: методичний посібник. Івано-Франківськ : Вид-во НАІР, 2019. 72 с.
32. Lokshyna O., Prykhodkina N. MEDIA EDUCATION: GLOBAL PROSPECTS AND DEVELOPMENTS IN UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF THE IREX “LEARN AND DISTINGUISH” PROJECT) // Comparative Pedagogical Studies. 2020. Vol. 2. DOI: 10.31499/2306-5532.2.2020.221979.
33. Media Education: Global Prospects and Developments in Ukraine (на прикладі проекту IREX “Learn to Discern”) // Materials of the conference. 2020. URL: researchgate.net
34. UNESCO. П'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. 2017. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikovala_pyat_printsipiv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti (дата звернення: 22.12.2020).

- 35.EdEra. Глосарій. Навчання грамоти - Змістова лінія «Досліджуємо медіа». Онлайн-курс для вчителів. 2019. URL: edera.gitbook.io
- 36.Very Verified 2.0: онлайн-курс з медіаграмотності [Електронний ресурс] / IREX; EdEra. — Київ, 2019. — Режим доступу: <https://verified.ed-era.com/ua> (дата звернення: 29.06.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для учнів щодо їхніх умінь користуватися медіа, розпізнавати рекламу, орієнтуватися в інтернеті тощо

Анкета є частиною дослідження з формування медіаграмотності.

1. Як часто ти користуєшся Інтернетом?
☐ Щодня ☐ Кілька разів на тиждень ☐ Рідко ☐ Ніколи
2. Якими пристроями ти користуєшся для перегляду відео чи ігор? (можна вибрати кілька варіантів)
☐ Телефон ☐ Планшет ☐ Комп'ютер ☐ Телевізор
3. Чи знаєш ти, що таке реклама?
☐ Так ☐ Ні ☐ Не впевнений
4. Як ти думаєш, чи завжди реклама говорить правду?
☐ Так ☐ Ні ☐ Не знаю
5. Чи бувало таке, що ти вірив у щось побачене в Інтернеті, а потім дізнавався, що це неправда?
☐ Так ☐ Ні
6. Чи вмієш ти користуватись пошуком у Google чи іншому браузері?
☐ Так ☐ Ні
7. Чи розповідаєш ти особисту інформацію (ім'я, адресу, номер телефону) в Інтернеті?
☐ Так ☐ Ні ☐ Не знаю
8. Хто допомагає тобі зрозуміти, що можна дивитись чи читати в Інтернеті?
☐ Батьки ☐ Вчитель ☐ Друзі ☐ Ніхто
9. Чи розпізнаєш ти, коли фото або відео змонтоване або змінене?
☐ Так ☐ Ні ☐ Інколи
10. Що ти робиш, якщо бачиш щось дивне або страшне в Інтернеті?

Система оцінювання анкети

№ питання	Відповіді учня	Бал 0 (низько)	Бал 1 (середньо)	Бал 2 (високо)	Пояснення критерію
1. Частота інтернету	«Щодня» / «Кілька разів...» / «Рідко» / «Ніколи»	—	—	—	Не оцінюємо; використовуємо як контекст експозиції.
2. Пристрої	телефон, планшет, комп'ютер, телевізор	вибрано 1 пристрій	2-3 пристрої	4 пристрої	Діапазон медіадоступу (ширший - більша необхідність критичності).
3. Знання реклами	«Ні»	«Не впевнений»	«Так»	Усвідомлення поняття реклами.	
4. Чи реклама правдива	«Так»	«Не знаю»	«Ні»	Критичне ставлення до рекламних меседжів.	
5. Випадки фейку	«Ні»	—	«Так»	Досвід зіткнення з неправдою → готовність сумніватися.	
6. Уміння шукати	«Ні»	—	«Так»	Базова інформаційно-пошукова навичка.	
7. Розкриття даних	«Так»	«Не знаю»	«Ні»	Дотримання правил приватності.	
8. Хто допомагає	«Ніхто»	«Друзі»	«Батьки» або «Учитель»	Покладається на надійніших дорослих.	
9. Розпізнання монтажу	«Ні»	«Ніколи»	«Так»	Візуальна критичність.	
10. Дія на загрозу	«Нічого» / «Продовжую дивитись»	«Закриваю»	«Кажу дорослим / блокую»	Усвідомлені стратегії безпеки.	

Підрахунок балів

Максимум — **14 балів** (7 оцінюваних запитань × 2).

- **12-14 б.** — **високий рівень.** Учень демонструє зрілі критичні та безпекові навички.
- **7-11 б.** — **середній рівень.** Є часткове розуміння й окремі прогалини.
- **0-6 б.** — **низький рівень.** Навички медіаграмотності сформовані недостатньо.

ДОДАТОК Б

Протокол спостереження

Дата: _____ Клас: _____ Вчитель: _____

Тема заняття: _____

Опис дій дитини:

Оцінка активності (1-5): _____

Оцінка розуміння матеріалу (1-5): _____

Коментарі:

- **12-14 б. — високий рівень.** Учень демонструє зрілі критичні та безпекові навички.
- **7-11 б. — середній рівень.** Є часткове розуміння й окремі прогалини.
- **0-6 б. — низький рівень.**

Картка оцінювання рівня медіаграмотності

Критерій	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Розуміння медіатекстів	Не розрізняє типів медіа	Визнає деякі типи	Розуміє, аналізує зміст
Критичне ставлення	Приймає будь-яку інформацію	Сумнівається, але без перевірки	Перевіряє інформацію
Безпечна поведінка онлайн	Не знає правил	Знає, але не завжди дотримується	Впевнено дотримується

Додаток В

Алгоритм обробки медіаінформації

[<https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3437/1/%D0%9A%D1%83%D1%86%D1%83%D1%80%D1%83%D0%B1%D0%B0%2007.12.19.pdf>]

